

Projektet ”Det resilienta barnet”

-Metodkartering och utvecklingsförslag

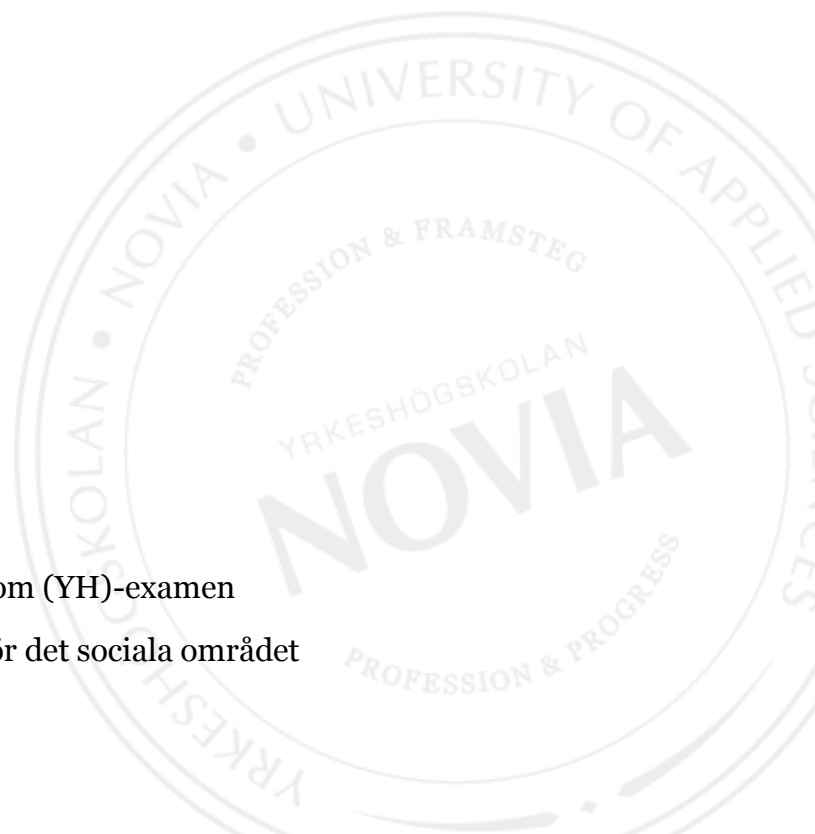
Henrika Gröning

Nicolina Westerholm

Examensarbete för socionom (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för det sociala området

Åbo 2012

EXAMENSARBETE

Författare: Henrika Gröning & Nicolina Westerholm

Utbildningsprogram och ort: Utbildningsprogrammet för det sociala området, Åbo

Inriktning/alternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete

Handledare: Björklund Gunilla, Davidsson Susanne & Juslin Eva

Titel: Projektet ”Det resilienta barnet” – Metodkartering och utvecklingsförslag

Datum 26.9.2012

Sidantal 42

Bilagor 5

Sammanfattning

Examensarbetet ingår i projektet ”Det resilienta barnet” och är ett beställningsarbete från projektet. Projektet har som mål att utveckla resiliensstärkande modeller, metoder och material. Syftet med detta arbete är att klargöra utvecklingsmöjligheterna inom projektet genom att sammanfatta de metoder som framställts tidigare. Våra frågeställningar är: Vilka metoder har framställts och vilka utvecklingsmöjligheter finns inom projektet?

Teorin i arbetet fokuserar på prevention, interventioner och funktionella metoder. Den tillämpade delen i arbetet är kategorisering av tidigare framställda metoder. Resultatet av kategoriseringen jämförs med teorin i arbetet för att få fram utvecklingsförslag för projektet.

Resultatet, utvecklingsförslagen, är indelade i målgrupps-, metod- och målinriktade utvecklingsförslag. Målgruppsinriktade utvecklingsförslagen är att metoder kan utvecklas med problemfokus och för ”riskbarn”. De metodinriktade utvecklingsförslagen är att metoder kunde utvecklas i form av dockteater, handarbete, dans och bildkonst. Dessutom kunde metoderna vara individuella och utomhusaktiviteter. De målinriktade utvecklingsförslagen är att metoder som berör sociala kompetensens vissa områden kunde utvecklas. Här kunde ingå bland annat attityder mot våld och mobbning samt hantering av utanförskap.

Språk: Svenska

Nyckelord: Prevention, interventioner, funktionella metoder, kategorisering

Förvaras: Examensarbetet finns tillgängligt i webbiblioteket Theseus.fi och biblioteket på Nunnegatan 4.

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Henrika Gröning & Nicolina Westerholm

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Sosiaalian koulutusohjelma, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Socialpedagogiskt arbete

Ohjaajat: Björklund Gunilla, Davidsson Susanne & Juslin Eva

Nimike: ”Det resilienta barnet” hanke – Menetelmien kartoitus ja kehittämissuhteita hankkeelle / Projektet ”Det resilienta barnet” – Metodkartering och utvecklingsförslag

Päivämäärä 26.9.2012

Sivumäärä 42

Liitteet 5

Tiivistelmä

Opinnäytetyö on osa hanketta "Det resilienta barnet " joka toimii myös opinnäytetyön toimeksiantajana. Hankkeen tavoitteena on kehittää voimavaroja vahvistavia menetelmiä ja malleja. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää hankkeen kehitysmahdollisuuksia tarkastelemalla aiemmin kehitettyjä menetelmiä. Kysymysasetteluna on: Millaisia menetelmiä on kehitetty hankkeessa aikaisemmin ja millaisia kehitysmahdollisuuksia hankkeella on?

Opinnäytetyön teoriaosassa keskitytään ehkäiseviin menetelmiin, interventioihin ja toiminnallisiin menetelmiin. Sovelletussa osassa luokitellaan aikaisemmin valmistettuja menetelmiä ja verrataan niitä teoriaan, jotta saadaan selvitettyä hankkeen kehitysmahdollisuuksia.

Työn tulokset eli kehitysehdotukset on jaettu kohderyhmiä, menetelmiä ja tavoitteita koskeviin ehdotuksiin. Kohderyhmiin liittyvinä ehdotuksina on, että hanke voisi kehittää ongelma-keskeisiä menetelmiä ja myös kehittää menetelmiä käytettäväksi vaarassa oleville lapsille. Menetelmiin liittyvänä ehdotuksena on, että menetelmiä voitaisiin kehittää nukketeatteri-, käsityö-, tanssi- ja kuvataidemuodossa. Lisäksi menetelmät voisivat olla yksittäisiä ja ulkona käytettäviä. Tavoitteisiin liittyvänä ehdotuksena on, että lasten sosiaalisia taitoja koskevissa menetelmissä huomioitaisiin ja kehitettäisiin eri alueita. Tähän voisi sisältyä muun muassa väkivallan ja kiusaamisen vastaisia asenteita ja syrjäytymisen käsittely.

Kieli: Ruotsi

Avainsanat: Ehkäisevät menetelmät, Interventio, toiminnalliset menetelmät, luokittelu

Arkistoidaan: Opinnäytetyö on saatavilla joko ammattikorkeakoulujen

verkkokirjastossa Theseus.fi ja kirjastossa Nunnankatu 4.

BACHELOR'S THESIS

Author: Henrika Gröning & Nicolina Westerholm

Degree Programme: Bachelor of Social Services, Turku

Specialization: Social pedagogical work

Supervisors: Björklund Gunilla, Davidsson Susanne & Juslin Eva

Title: The project "Det resilienta barnet" – categorizing methods and development opportunities/ Projektet "Det resilienta barnet" – Metodkartering och utvecklingsförslag

Date 26.9.2012

Number of pages 42

Appendices 5

Summary

This Bachelor's Thesis is a part of a project called "Det resilienta barnet" (The resilient child). The thesis is a commission work for the project. The purpose of the project is to develop resource enhancing models, methods and materials. The purpose of this thesis is to clarify the development potential of the project by summarizing previously developed methods. The questions in this thesis are: What kinds of methods have been developed and what development opportunities exist within the project?

The theory of the work focuses on prevention, interventions and functional approaches. The applied part of the work is categorization of previously produced methods. To achieve our purpose, we compare the theory with the previously developed methods for the project to obtain any development opportunities.

The result consists of development proposals that are divided into target group-oriented, method-oriented and aim-oriented development proposals. Proposals in the target group-oriented development suggest problem-focused methods that can be developed, as well as methods to use with "children at risk". The method-oriented development proposals consist of methods that could be developed in the form of puppetry, handwork, dance and visual arts. Moreover, the methods could be individual and outdoor activities. The aim-oriented development proposals present methods developing certain areas of social skills. This could include, for instance, attitudes towards violence and bullying and managing exclusion.

Language: Swedish

Key words: Prevention, intervention, functional methods, categorization

Filed at: The thesis is available at the electronic library Theseus.fi and in the library at Nunnegatan 4

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Bakgrund till arbetet.....	2
2.1	Resiliens och social kompetens.....	3
2.2	Projektets materialutveckling.....	3
3	Interventioner och funktionella metoder.....	4
3.1	Prevention och intervention..... Fel! Bokmärket är inte definierat.	
3.2	Funktionella metoder	5
3.2.1	Material utanför projektet.....	8
3.2.2	Dans och rörelse	9
3.2.3	Lek.....	10
3.2.4	Musik.....	11
3.2.5	Skapande verksamhet	11
3.2.6	Sagor.....	12
3.2.7	Drama	14
3.2.8	Dockteater	15
3.2.9	Samtalsbilder	15
3.2.10	Media fostran.....	16
4	Metod	18
4.1	Kategorisering som metod	18
4.2	Kategorisering i sju steg.....	19
4.3	Genomgång av arbeten.....	23
4.3.1	Kategori 1: Förmåga till självutveckling	24
4.3.2	Kategori 2: Förmåga att fungera i grupp	26
4.3.3	Kategori 3: Förmåga till avslappning och återhämtning	29
4.3.4	Kategori 4: Kommunikativ förmåga	31
4.3.5	Kategori 5: Empatisk förmåga	32
5	Resultat – utvecklingsförslag för projektet.....	34
5.1	Målgruppsinriktade utvecklingsförslag	35
5.2	Metodinriktade utvecklingsförslag	35
5.3	Målinriktade utvecklingsförslag	36
6	Avslutande diskussion	38
	Källförteckning	40
Bilagor	Arbeten inom projektet	Bilaga 1
	Materialet för dataanalysen	Bilaga 2
	Kodning av arbeten	Bilaga 3
	Färdiga kategorier	Bilaga 4
	Kategorisering som Excel tabell	Bilaga 5

1 Inledning

Resiliens är ett begrepp som handlar om barns förmåga att klara sig bra i livet trots att de växt upp i svåra förhållanden. Det betyder att barn som upplever risk ändå kan nå en god utveckling det vill säga uppnår barnet en normal funktion trots upplevelser av onormala förhållanden. (Helmen Borge 2005, s. 9). Det är idag vanligt att i flera situationer fokusera på barns illamående, det letas efter orsaker till problem och bedömer behovet av hjälp utgående från detta. Det fokuseras på eländet istället för resiliensen. Däremot borde det arbetas mer förebyggande och ha resiliens beteende i fokus, det vill säga lägga mer tid på att fundera över vad som bidragit till att barnet klarat sig trots risker. Istället för att nöja sig med att barn fått hjälp och blivit bättre, borde fokus ligga på vad som bidragit till resultatet. (Helmen Borge 2005, s. 36-37).

Arbetet ”Det resilienta barnet i utveckling” ingår i projektet Det resilienta barnet, som har som mål att utveckla resiliensstärkande modeller, metoder och material för ett socialpedagogiskt interventionsprogram ”Dagis Master”. Målgruppen för metoderna är femåringar på daghem. Metoderna som utvecklats inom projektet är resiliensstärkande och fokuserar på interaktion, empati och självbild och är inriktade på rörelse, musik, drama, samtal eller kreativitet. För åren 2008-2009 var det centrala begreppet för projektet resiliens och genom att fokusera på metoder som stöder självbild och självkänsla har man fördjupat sig i begreppet. Fokus har även varit att utveckla metoder som stöder den sociala kompetensen.

Under åren 2009-2010 har projektet samarbetat med Folkhälsan, i form av ett mobbningsförebyggande projekt. Fokus var då att utveckla nya men även sammanställa färdiga modeller som används i mobbningsförebyggande arbete. Förutom detta har studerande utvecklat flera resiliensstärkande metoder, bland annat för att stöda självbild, social kompetens och vänskapsrelationer. Materialen har tyngdpunkt på kroppsspråk, kommunikativa färdigheter, kreativt skapande och gruppaktiviteter. Därefter har studerande fokuserat på teman som miljö och natur som hälsofrämjande arena, kropp och hälsa vilket pågått under åren 2010-2011.

Nu pågår ett nytt samarbete med Folkhälsan och temat för samarbetet är Folkhälsans projekt ”Ett daghem utan mobbning”. Studerande har möjlighet att utveckla en modell för

observation av barns samspel på daghem. Förutom detta görs denna mellanrapport, en sammanfattning av de metoder som sammanställts. Examensarbetet är en beställning av projektet.

Syftet med arbetet är att klargöra utvecklingsmöjligheterna inom projektet genom att sammanfatta de metoder som framställts tidigare. För att konkretisera syftet har vi två frågeställningar: vilka metoder har framställts och vilka utvecklingsmöjligheter finns inom projektet?

För att uppnå syftet med arbetet använder vi oss av kategorisering som metod. För att kunna använda kategorisering som tillvägagångssätt, läser vi in oss på de metoder som framställts inom projektet, se bilaga 1. Teorin i arbetet baserar sig på prevention, interventioner och funktionella metoder, hur de används i resiliensstärkande arbete. Vi kommer att jämföra resultatet av kategoriseringen med teorin i arbetet, för att komma fram till utvecklingsförslag för projektet. Vi har som mål att följa tidsplanen som gäller för projektet.

I litteratursökningen har vi använt oss av Yrkeshögskolan Novias bibliotekskatalog Vesta samt Åbo stads nätbibliotek Vaski. Materialet vi använt oss av i arbetet består av böcker och artiklar men även relevanta nätsidor. Teoridelen i arbete handlar om funktionella metoder och begreppet har därför varit nyckelordet i vår litteratursökning. Begreppet funktionella metoder gav inte tillräckligt antal träffar och därför måste vi specificera sökordet till lek, rörelse, dans, musik, sagor, bilder, dockteater m.m. Eftersom vi även skriver om resiliens, intervention och prevention har dessa begrepp varit sökord i litteratursökningen. Den tillämpade delen handlar om kategorisering och för att kunna använda metoden läste vi in oss på kategorisering och forskningsmetodik. Via Yrkeshögskolan Novias bibliotek har vi haft tillgång till alla skrivna arbeten inom projektet som varit materialet för vår kategorisering.

2 Bakgrund till arbetet

Nyckelbegreppet för projektet ”Det resilienta barnet” är resiliens. Även social kompetens har varit ett centralt begrepp för projektet och vi har därför valt att kort beskriva innebörden av dessa. Dessutom kommer vi att kort sammanfatta de metoder som framställts tidigare inom projektet för att tydliggöra bakgrunden till vårt arbete.

2.1 Resiliens och social kompetens

Barn har möjlighet att klara sig bra i livet trots att de levat i riskfyllda uppväxtförhållanden. Resiliens handlar om barnets goda utveckling trots upplevelser av risk under uppväxten. (Helmen Borge 2005, s. 9). För utvecklandet av resiliens hos barn har både egenskaper hos barnet och egenskaper i miljön en betydelse. Egenskaper som påverkar barnets resiliens är bland annat en positiv självkänsla och goda kommunikativa färdigheter hos barnet. (Helmen Borge 2005, s. 22-23). Det är viktigt att barn lär sig tro på sina egna förmågor i att klara av risk och stress i omgivningen. Trots risker måste barnen klara sin vardag, dess krav på barnet. Detta stärker barnets självförtroende och självbild, vilket är viktigt i utvecklandet av resiliens. Barn behöver beröm och uppmuntran samt känna känslan av att ha lyckats. (Helmen Borge 2005, s. 36-37).

Social kompetens är något som alla föräldrar önskar att barnen lär sig, vilket är en av orsakerna till att föräldrarna vill att barnen är i kontakt med andra barn. Social kompetens indelas i intellektuell funktion, emotionell funktion samt beteendemässig funktion. Resiliens inom dessa områden kan innebära att barnet kan fungera känslomässigt bra trots att det funnit risker i familjen eller omgivningen som hindrat utvecklingen av den emotionella kompetensen. (Helmen Borge 2005, s. 38-39).

Gällros m.fl.(2010, Bilaga 2) har sammanfattat begreppet social kompetens i bildform. Den sociala kompetensen består av individens anpassade uppförande och sociala färdigheter. I de sociala färdigheterna ingår grundfärdigheter, utvecklade sociala färdigheter, emotionella färdigheter och övriga sociala färdigheter. Förmågor som räknas till dessa färdigheter, är bland annat att lyssna och kommunicera, att fungera i grupp, att uttrycka sina känslor, att hantera utanförskap, ensamhet och gruppträck samt att ha attityder mot våld och mobbning.

2.2 Projektets materialutveckling

De metoder som är utvecklade inom projektet är funktionella och resiliensstärkande. Speciellt har det fokuserats på att utveckla metoder som stöder den sociala kompetensen. Dessutom finns det två arbeten skrivna som inte utvecklats någon ny metod utan arbetena har fungerat som mellanrapporter med olika synvinklar.

En del av metoderna som är utvecklade fokuserar på interaktion, empati och självbild. Dessa områden kan stödjas med hjälp av rollkort, emotionell träning, samlingar, rörelse

och drama som metod. Det har även utvecklats metoder som på olika sätt stöder barnets självbild och självkänsla genom att barnet får känna sig delaktigt, leka, sagotera eller ta del av musik. Inom projektet har det varit möjligt att samarbeta med Folkhälsan, för att sammanställa modeller som används i mobbningsförebyggande arbete. Studerande har utvecklat metoder som stöder vänskapsrelationer genom lek och känslkort. Förutom detta har metoderna tyngdpunkt på kroppsspråk, kommunikativa färdigheter, kreativt skapande och gruppaktiviteter i olika former. De senaste teman inom projektet har varit kropp och hälsa samt miljö och natur som hälsofrämjande arena. Dessa metoder ger barnet möjlighet att vistas ute i naturen och att ta in naturelement till daghemmet för att uppnå avslappning och återhämtning.

3 Interventioner och funktionella metoder

Teorin i arbetet baserar sig på interventioner och funktionella metoder. I detta kapitel redogör vi för dessa begrepp eftersom de tidigare nämnda utvecklade metoderna baserar sig på dessa. Vi utgår från att funktionella metoder är följden av interventioner men även att funktionella metoder används i förebyggande syfte. De funktionella metoderna vi fokuserar på är, dans, rörelse, lek, musik, skapande verksamhet, sagor, drama, dockteater, bilder och fotografier.

3.1 Intervention och prevention

Intervention är ett begrepp som står för åtgärder och insatser. Begreppet kan användas som intervention i alla områden som t.ex. samhällsplanering, försöksprojekt, socialtjänster o.s.v. Inom socialtjänster förekommer interventioner på primär-, sekundär-, eller tertiärpreventiv nivå. Det har inte forskats så mycket inom interventioner och hur de påverkar individerna, om metoden fungerar o.s.v. När en interventions modell används kan inte barn och familjer i behov av hjälp bara slumpmässigt väljas, utan det måste finnas en avsikt med varför familjerna blivit utvalda. (Lagerberg & Sundelin 2000, s. 267-269).

Prevention på olika nivåer innebär att förhindra eller motverka utvecklandet av normbrytande beteende i barndomen. Det innebär även att försöka minska riskfaktorer och stärka de skyddande faktorerna hos individen. (Andershed & Andershed 2005, s. 196-197). Med normbrytande beteende är beteende som inte följer de normer och regler som finns i den omgivning där individen lever. Exempel på normbrytande beteende är aggressivitet mot andra människor eller brytandet av regler i olika sammanhang. (Andershed &

Andershed 2005, s. 17). Preventionen kan vara riktad till alla människor utan att skilja på om grupperna lever i riskzon eller inte och målet är då att främja den positiva utvecklingen hos människor i allmänhet. Detta kallas för universell prevention. Det centrala i den universella preventionen är att fokusera på resiliens och skyddande faktorer istället för att arbeta problemfokuserat. Selektiv prevention innebär däremot att de grupper som arbetas med är utvalda på grund av risken att utveckla normbrytande beteende. Insatserna som görs i denna form av prevention är jämlikt för alla i samma riskgrupp. Den sista formen av prevention, indikerad prevention, innebär däremot individuella insatser för individer som är i riskzonen för att utveckla normbrytande beteende i barndomen. Här fokuseras inte på allmänheten eller riskgrupper utan insatserna sker på individnivå. (Andershed & Andershed 2005, s. 197). Det har visat sig vara effektivt att använda sig av alla olika nivåer av prevention i det förebyggande arbetet då olika projekt förverkligas. Det betyder att alla som ingår i den population som arbetas med ingår i den universella preventionen och på detta sätt främjas den positiva utvecklingen och det skyddande faktorerna hos individerna. Därefter kan de grupper eller individer som ligger i riskzon identifieras och arbetet övergår då till selektiv prevention eller indikerad prevention. (Andershed & Andershed 2005, s. 207).

Exempel på olika preventionsprogram för att minska barns normbrytande beteende är Incredible Years Series och Montreal Prevention Experiment. Det förstnämnda programmet som förverkligas på alla de olika preventionsnivåerna som tidigare beskrivits. Några mål för detta program är att utveckla barnens problemlösningsförmåga samt att träna barnets empatiförmåga. Montreal Prevention Experiment fokuserar däremot på utvalda grupper och strävar till att minska stökigt beteende hos pojkar. Preventionsprogrammet är alltså selektivt och målgruppen är pojkar i förskole- och lågstadieåldern. Stökigheten kan minskas genom att barnen utvecklar sin förmåga att reglera emotioner men även genom att förbättra den sociala kompetensen. (Andershed & Andershed 2005, s. 201).

3.2 Funktionella metoder

Kreativa och funktionella metoder innebär bland annat musik, dans, drama och att uttrycka sig med bilder. I användning av metoderna betonas aktiviteten, upplevelsorna och känslan av gemenskap. Metoderna kan användas med människor i olika åldrar. (Nietosvuori 2008, s. 135). Målet med funktionella metoder är förutom att aktivera individer och grupper, även att aktivera inläringen och tankeverksamheten som skapas som följd av olika övningar (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, s. 30). Kreativa metoder stärker gemenskap

och känslan av delaktighet genom att skapa tillsammans. De kreativa metoder som grundar sig på konst är lämpliga att användas i förebyggande syfte. Användningen av metoderna stöder växelverkan, men stärker även självförtroendet och ger bättre möjligheter till empowerment. (Nietosvuori 2008, s. 136-137).

Enligt Kopakkala (2005, s. 184-185) finns det fyra steg i funktionella gruppövningar, warming up, action, sharing och processing det vill säga uppvärmning handling, att dela med gruppen och bearbetning. Då gruppen träffas skall alla känna sig trygga med varandra. Samma välkomnande kan upprepas varje gång gruppen träffas, exempelvis en bekantningslek eller annan övning som får deltagarna varma i sina kläder. Tillräckligt med utrymme ska reserveras för olika övningar och plats för deltagarnas egna personliga utrymme. Det är viktigt för gruppen att växelverkan fungerar från första början, de har hjälp utav de andra och det blir en mer naturlig stämning.

Efter uppvärmningen följer handlingen, där det strävas efter att deltagarna berättar nya händelser och erfarenheter, att det framkommer nya saker ur deltagarna. Ämnen som diskuterats tidigare tas inte upp. Efter att deltagarna förhoppningsvis berättat någonting nytt får de dela med sig med de andra i gruppen vilket kallas för sharing. Det uppstår alltid känslor i gruppen och då är det bra att dela dem med andra, där deltagarna kan berätta vilka känslor som uppstod under övningen och hur det t.ex. var att utföra övningen, det kan handla om rollspel. Efter att deltagarna har delat med sig av sina upplevelser går de över till bearbetningen vilket kallas för processing. Då kan de ännu diskutera om allt som hänt under gruppens gång eller om det ännu finns någonting som någon vill dela med sig. Nya strategier och modeller att gå efter nästa gång kan funderas på till följande gång, vad som kändes bra och vad som kanske inte var en bra övning. (Kopakkala 2005, s. 184-185).

Barnets naturliga sätt att fungera är att leka och röra på sig, att utforska och undersöka samt att uttrycka sig inom konstens olika områden. Genom att ge barnet möjlighet att fungera på ett naturligt sätt kan barnets känsla av välbefinnande ökas och dessutom stärks barnets uppfattning om sig själv och sina resurser. Även känslan av delaktighet stärks. Vid planering av småbarnsfostran beaktar den fostrande gemenskapen barnets behov av att få fungera naturligt. (Stakes 2005, s. 24).

I småbarnsfostran ingår fostran inom konst, estetik och kultur. I praktiken förverkligas detta genom att använda musik, bildkonst, handarbete, motion och rörelse, litteratur och dans som metoder i arbetet. (Ruokonen & Rusanen 2009, s. 10). I funktionella metoder ingår sagor och berättelser, bildkonst, bilder och foton, handarbete, musik, rörelse och

motion, lek och olika spel samt teater och drama. Genom att använda dessa metoder kan barnets möjligheter att uttrycka sig själv främjas eftersom det för barn kan vara svårt att sätta ord på sina erfarenheter och känslor. Med hjälp av dessa metoder blir det naturligt för barnen att dela med sig av sina upplevelser. Då det arbetas med funktionella metoder är det viktigt att veta vad målet med arbetet är, det vill säga vad som ska uppnås med användningen av metoden. Dessutom borde pedagogen vara väl bekant med metoden, hur den används och hur den anpassas till målgruppen. (Barkman 2005, s. 12-13).

Om funktionella metoder används i grupp kan arbetet delas in i tre olika steg för att göra det lättare för deltagarna att öppna sig inför gruppen och för att ledaren bättre ska kunna se vilka behov och utmaningar det finns i gruppen. De tre stegen är att deltagarna berättar på eget initiativ om sina erfarenheter, att berättaren skall kunna få med de andra i sin berättelse, få dem att lyssna och det sista steget är att deltagarna märker andras psykologiska reaktioner till historien som barnet berättar. Rötterna till historien sitter ofta långt bak i livet. (Kopakkala 2005, s. 180-182).

För en handledare som leder grupper med funktionella metoder, är det viktigt att hon/han hittar sitt personliga system. Personligheten är en viktig del när det arbetas med funktionella metoder, handledaren måste kunna tala och arbeta med olika människor och få dem att känna sig trygga. Handledaren ska också kunna dela med sig av sitt liv och vara en del av gruppen vilket gör att resten av gruppen känner sig tryggare och öppnar sig mera då de blir mer trygga i sig själv. (Kopakkala 2005, s. 180-182).

Med funktionella metoder strävas det till att synliggöra saker. Problemen skapar en annorlunda stämning och betydelse om det görs någonting av dem, exempelvis om de berättas som sagor, skrivs ner på papper eller görs till målningar. Då fås en annan kontroll över berättelsen om den synliggörs. Det är bra att diskutera efter att ett problem hanterats och synliggjorts, men deltagare ska inte tvingas till att prata om saken. Efter att saken fått mogna inombords och att hon/han känner sig redo för det, blir det direkt mer naturligt. I användning av funktionella metoder strävas till öppenhet, det ska komma automatiskt utan att dra ur henne/honom orden. (Kopakkala 2005, s. 180-182).

Det är också viktigt att växelverkan i gruppen fungerar, att gruppen känner varandra. Det är då viktigt med små gruppövningar och parövningar. Det är ledarens uppgift att se om växelverkan fungerar i gruppen och om inte så att få det att fungera. (Kopakkala 2005, s. 180-182).

3.2.1 Material utanför projektet

Det finns olika metoder och material utvecklade utanför projektet ”Det resilienta barnet”. Metoderna kan användas inom småbarnsfostran men också bland annat inom barnskyddsarbete. Exempel på några metoder och material är Pesäpuu:s funktionella metoder, StegVis och Start.

Pesäpuu, som är en barnskyddsorganisation, har utvecklat funktionella metoder som kan användas i arbete med barn och unga. Metoderna är utvecklade för arbete inom barnskydd men kan tillämpas på andra platser. Det poängteras att barnets förmåga att uttrycka sig med hjälp av dessa funktionella metoder främjas och tanken är att aktivt göra tillsammans. Metoderna ökar barnets delaktighet och barnen upplever att de blir hörda. I användningen av metoder blir barnet själv medvetet om sina tankar och känslor och även om sina handlingar och vanor. (Pesäpuu 2010).

Stegvis metoden vill främja barnets emotionella och sociala kompetenser och motverkar även våld. Stegvis metoden används för barn mellan 4-15 år. Materialet är gjort efter åldrarna på barnen och materialet som används väljs efter åldern på barnen i gruppen. Materialet kommer ursprungligen från den amerikanska versionen, Second Step som sedan översatts till både svenska och finska. (Gislason & Löwenborg u.å.).

Materialet fokuserar på tre olika huvudområden: empati, problemlösning och självkontroll. Barnen skall lära sig hantera och förstå sina känslor, reaktioner och kunna förstå och ta hänsyn till de andra barnen i gruppen, kunna lösa konflikter och problem samt kunna kontrollera sin aggression. Materialet består av fotografier på olika situationer som ett stöd för barnet att diskutera och en manual för pedagogen att följa. Många övningar går ut på rollspel som barnet får leva sig in i och exempelvis lösa ett problem som uppstått. Det är lättare för barnet om hon/han får leva sig in i en roll och få spela en annan person. (Gislason & Löwenborg u.å.).

Det finns även ett annat material för de yngre barnen som kallas för Start, metoden har samma utgångspunkter som Stegvis men är formulerade på ett lättare sätt. Start materialet används för barn mellan ett till tre år och ska utveckla det emotionella och sociala färdigheterna hos barnen. Start är ett förberedelse material för StegVis, eftersom StegVis tas i bruk när barnen är fyra. Start är ett mycket enkelt och lätt upplägg på tre olika huvudområden precis som i StegVis. Det första steget är att kunna känna igen och sätta namn på de sex grundläggande känslorna som människan har, andra steget är anknytning

och samhörighet och sista steget handlar om att kunna vara med andra barn, att kunna förstå de andra barnen o.s.v. (Gislason & Löwenborg u.å.).

3.2.2 Dans och rörelse

Dans och rörelse kan vara kreativt och framförallt ordnas på barnets villkor. Det betyder att det utgås från barnet och att den vuxna inte visar modell åt barnet utan snarare tvärtom. Rörelserna och dansen kan skapas tillsammans av den vuxna och barnet vilket gör att barnet har en aktiv roll i verksamheten. Genom att barnet får styra och själv skapa verksamheten, känner sig barnet delaktigt och att barnet blir hört. Den kreativa dansen kan jämföras med sagotering, där även sagan uppstår på barnets villkor. Utmärkande för barn är att de uttrycker sig med hjälp av rörelser, vilket betyder att de med dans kan uttrycka sina känslor och erfarenheter. I samband med dansen lär sig barnet använda kroppsspråk vilket underlättar interaktionen mellan barnet och den vuxna. Förutom kroppsspråket ger rörelser och dans barnet möjlighet att lära känna sin kropp, hur den kan fungera och detta kan exempelvis införlivas i verksamheten genom korta inslag i samlingar. I de stunder det väljs att ha olika dansrörelser, även om det är frågan om små inslag med handdans, kan de kopplas till sagor, musik och drama. Dessutom är rim och ramsor eller bilder lämpliga att kopplas till dansen. (Anttila 2009, s. 17-20).

Den fysiska aktiviteten bidrar med mycket positivt för barnet. Det inger en känsla av glädje, utvecklar självuppfattningen, förbättrar uthålligheten, tränar den sociala kompetensen och samarbete, och även kroppsuppfattningen och kontrollen över den egna kroppen stärks. Det är alltså välmotiverat att ha fysisk fostran på daghem. Då barnet engageras i mångsidig verksamhet exempelvis i fysisk aktivitet i olika former, lär sig barnet att ta olika roller och därmed utveckla en social trygghet. Detta uppnås då barnet möts av nya situationer och lär sig bli trygg i sin egen kropp. Det betonas även att barnet ska ges möjlighet att uppleva den estetiska aspekten i fysisk aktivitet. Genom olika rörelser kan barnet lära sig att uttrycka känslor eller upplevelser. (Grindberg & Langlo Jagtoien 2000, s. 61-63).

Betydelsen av fysisk aktivitet beaktas i planering av verksamhet inom småbarnsfostran som finns utskrivet i Grunderna för planen för småbarnsfostran år 2005. Fysisk aktivitet är nödvändigt för barnet och främjar tillväxten och känslan av välbefinnande. Genom fysisk aktivitet har barnet möjlighet att uppleva nya saker och att uppleva glädje. För utvecklingen av självkänslan är det viktigt att barnet är medvetet om sin egen kropp hur

den hanteras. Genom den fysiska aktiviteten kan barnet lära känna sig själv och sin kropp. Dessutom kan barnet lära känna sin omgivning och andra människor i omgivningen. Inom småbarnsfostran ska omgivningen planeras så att den sporrar till rörelse och aktivitet och speciellt handledd verksamhet regelbundet är viktigt i förverkligandet av fysisk aktivitet. (Stakes 2005, s. 27).

3.2.3 Lek

Leken är viktig för barnet och fungerar som social verksamhet. Att leka är för barnet ett sätt att lära sig men det stöder också empatiförmågan, utvecklingen av fantasi och utvecklingen av sociala kontakter. Dessutom har leken betydelse för barnets språkliga utveckling och fysisk aktivitet. (Stakes 2005, s. 25-26).

Leken är barns arbete, där de använder sin kreativitet. De använder sin fantasi, sitt språk, bilder och rörelser, sång och musik. Lekens gång skapas av händelserna i leken, det vill säga sker det vändningar som formar leken. (Granberg 2004, s. 14). På daghemmet är leken viktig och det utvecklar många egenskaper hos barnet. Leken ger barnet erfarenheter i olika former och barnet är socialt aktivt. Dessutom utvecklas barnets sociala kompetens under lekens gång, barnet känner gemenskap, utvecklar sin empatiska förmåga samt lär sig att samarbeta och lösa konflikter. Leken är även för barnet ett sätt att lära sig och att utveckla sitt språk, både det verbala och det kroppsliga. Då barnet lever in sig i lekrollen har det möjlighet att öva sin motorik, bland annat balans och koordination. I leken tränar barnet sina sinnen och dessutom lär sig barnet koncentrera sig, planera och förstå olika saker. Kreativiteten är en stor del av leken eftersom leken kan vara mångsidig och bestå av skapande, dans och rörelse, sång och musik, berättande och kommunikation på olika sätt. (Granberg 2004, s. 7).

Genom att använda naturen som en resurs i arbetet kan stimulans och avkoppling medföras till barnet. Det hör till pedagogens uppgift att införa en positiv syn över naturen och utevistelse så att barnet lär sig njuta av det. Då barnet vistas ute i naturen får det nya erfarenheter och upplevelser som stimulerar barnets alla sinnen. Vistelsen utomhus gör barnet delaktigt och barnet har möjlighet att utforska och undersöka olika fenomen. (Granberg 2007, s. 28-29).

Det är viktigt att ta in naturen på daghemmen och få barnen ta del av naturens förändring. Se att vattnet t.ex. är med i bakgrunden ända från barnens födsel, de döps i vatten. Att barnen får uttrycka sig och fråga om naturen, gör naturen till en intressant sak, som t.ex. gå

ut i skogen och se på en bäck, stenar, blommor o.s.v. om ni har det som tema på daghemmet. Barnen kan börja diskutera om de mest intressantaste sakerna om du bara ställer rätt fråga till dem, gör t.ex. experiment med barnen från naturen se de olika skeden en blomma gror och utvecklas. Barnet lär sig och förstår naturens gång först sen när barnet får känna, höra, lukta och se på den, det blir en mer intressant upplevelse och barnet tar in informationen bättre. Ett barn kan t.ex. tolka solljuset som kommer in genom fönstret under samlingen på ett helt annat sätt än vad den vuxna upplever det. (Sträng & Persson 2003, s. 123-127).

För att barnet ska få det mesta utav lekandet måste pedagogens roll betonas i samband med leken. Barnet behöver utrymme och redskap för att kunna förverkliga leken, men pedagogens närvaro är även viktigt. Pedagogerna kan observera leken, delta i leken, vara en förebild eller vara lekledare. Det är alltså viktigt att pedagogen är närvarande och har möjlighet att ta del av leken vid behov (Granberg 2004, s. 109).

3.2.4 Musik

Fostran inom musik är en del av verksamheten inom småbarnsfostran. Musiken medför upplevelser av inlärning och känslan av att lyckas samtidigt som barnet har möjlighet till nya musikupplevelser med hjälp av lek och fantasi. Barnet får vara kreativt och uttrycka sig själv genom olika musikinslag. På daghemmet används ofta musik vid vilostunden, då det strävas till att barnet lugnar ner sig till musiken. Även sjungandet är viktigt med barnet, både att barnet själv sjunger och att en vuxen sjunger för barnet. (Ruokonen 2009, s. 22-24). Då musiken används som metod i arbete stärks barnets sociala kompetens. Musiken kan kopplas till rollekar, sagor, drama, sångstunder, rörelser, motion och dans. Barnet är i olika former i kontakt med andra barn och delaktig i verksamheten. (Ruokonen 2009, s. 28).

3.2.5 Skapande verksamhet

Då skapande verksamhet används som metod i arbetet är det möjligt att stärka barnets kreativitet genom att fästa uppmärksamheten på processen och barnets attityder till verksamheten. Resultatet av arbetet är inte det väsentliga. Då konstfostran införlivas i verksamheten, ingår det att uttrycka sig genom bildkonst, att upplever med hjälp av bildkonst, upplevelser av estetisk och kulturell miljö samt medier. Barnet lär sig kommunicera och att genom olika teman från olika uppgifter och teman stärka barnets

självbild. Upplevelserna baserar sig däremot på aktivt deltagande i olika utställningar vilka barnet får uttrycka sig om. Barnet i daghemsålder är fantasifullt vilket syns i verksamheten. I denna ålder behöver barnet olika sätt för att kunna uttrycka sig och skapande verksamhet är en metod för detta. Även om resultatet inte är det väsentliga är det viktigt att barnet lär sig uppskatta sina egna verk och sitt eget arbete. Detta förverkligas i gruppen och stärker barnets identitet. (Rusanen 2009, s. 49-52).

Barnets upplevelser av skapande verksamhet kan förverkligas genom att införliva musik, bildkonst, dans, drama och litteratur i verksamheten. Verksamheten kan förverkligas i olika former, exempelvis genom att använda dofter och färger med målet att stärka barnets sinnen. I planeringen av verksamheten ska beaktas att barnen har möjlighet till mångsidiga upplevelser och erfarenheter inom verksamheten, där de utvecklas både individuellt och som en medlem i gruppen. Där ingår barnets deltagande i sång, skådespel, pyssel och sagor med mera. (Stakes 2005, s. 28-29).

Handarbete används som metod i arbete med barn på daghem. Det stärker handens förmågor, skapar glädje och upplevelser, utvecklar barnets sinnen och utvecklar kreativiteten. Dessutom utvecklas barnets motorik och förmåga att tänka med hjälp av nya upplevelser. Pyssel kan användas i olika situationer med barn i olika ålder. Pyssel kan ses som en del av konst eller som del av handarbete och tanken är att verksamheten ska vara kreativt och lekfullt. Dessutom ges barnet möjlighet att själv hitta på och använda fantasin och att pröva olika nya material då de skapa tillsammans. (Karppinen 2009, s. 58-60).

3.2.6 Sagor

Att använda litteratur i verksamheten är viktigt för barnets språkutveckling. Även om det naturligaste sättet för barn att lära sig språk är att använda språk i alla vardagliga situationer, är det påvisat att sagostunder är viktiga för språkutvecklingen. Sagostunderna kan i sin tur leda till diskussioner med barnet och barnet kan genom figurer i sagan uttrycka sina känslor. Det är viktigt att barnet bekantar sig med litteratur. Barnets deltagande kan förstärkas bland annat genom att barnet själv väljer sagor som ska läsas. Barnet ges även möjlighet att själv och tillsammans med andra bekanta sig med böcker. Det är ypperligt att använda sagostunder där barnen mer har en lyssnarroll och inte deltar aktivt exempelvis vid vilostunder, men viktigt är även att det ordnas sagostunder där barnen är aktiva och det diskuteras om sagan. Förutom att det efter sagan diskuteras om

den, vore det viktigt att diskutera före sagans början om exempelvis pärmerna (Suojala 2009, s. 41-43).

Vid användning av sagotering på daghem är det skäl att börja med metoden från första dagen när verksamhetsåret börjar. Barnen behöver inte från tidigare vara bekanta med sagotering för att det skall fungera, bara pedagogen som skriver ned berättelsen är van och vet vad man skall göra uppstår de inga problem. Den vuxna som skall dra sagotering med barnen bör läsa sig in på metoden, lära sig utantill hur allting går till och veta hur hon/han skall reagera och ge respons till barnets berättelse. När pedagogen börjar med ett barn skall pedagogen förklara för barnet hur det går till och vad pedagogen gör medans barnet berättar. Pedagogen kan t.ex. inleda sagoteringen så här; ”Berätta en saga, en saga du själv vill berätta. Jag skriver ned allt så som du berättar sagan. Till slut läser jag upp sagan för dig, och du kan ändra och ta bort saker om du tycker.” Sagoteringen kan hållas var som helst och när som helst under dagen. Ett lugnt och inspirerat rum kan vara den bästa platsen för en sagotering, där barnet ser många inspirerande föremål och bilder. (Karlsson 2003, s. 44).

Ett barn kan sagotera med en pedagog, alltså en vuxen, ett annat barn, i en mindre grupp och t.ex. hemma med föräldrarna. För att utföra en sagotering behövs inga invecklade material eller utrymmen, en penna och ett papper att skriva ner sagan på, man kan vara ute i skogen, på gården, i ett rum t.ex. leksaksrum o.s.v. där barnet får inspiration och kan berätta en saga med egna ord. (Karlsson 2003, s. 69).

För att sagoteringen med ett barn skall få ett bra resultat är det en av den viktigaste uppgiften som pedagogen har, nämligen att lyssna på barnet, vara närvarande och få barnet att märka att hon/han lyssnar och reagerar på barnets berättelse. Ibland snappar pedagogen bara upp de saker som hörs intressant i pedagogens öron och inte hela historien som kanske har ett sammanhang. (Karlsson m.fl. 2006, s. 7).

Enligt forskningar som gjorts om sagotering påverkar det barnets fantasi, barnets sätt att uttrycka sig på olika sätt, växelverkan med en annan person, språket, att lägga märke till andra barn runt omkring sig, kommunikation och att börja och sluta en sak, t.ex. en berättelse. Samtidigt som sagotering är ett sätt för pedagogerna att komma närmare barnen och barnen får en annan tillit till pedagogen i gruppen. (Karlsson m.fl. 2006, s. 10).

3.2.7 Drama

Verksamhet som berör drama och teater ingår i dramafostran. Om teater används inom småbarnsfostran strävas det till att skapa en produkt, en pjäs eller skådespel. Däremot poängteras inom drama att det är processen som är det viktiga med verksamheten. Barnen har olika roller och deltar i verksamheten utan att ha någon publik. Lek och fantasi är viktigt för dramat, även om alla väntas delta på allvar. Verksamheten ska vara rolig. Med hjälp av metoden kan barnets självförtroende, självbild, koncentration och fantasi stödas. Det kräver även samarbete och barnet lär känna de andra i gruppen. Barnet lär sig samtidigt känna sin kropp och att uttrycka sina känslor på olika sätt. Med hjälp av olika roller får barnet träna i att uttrycka sina åsikter men även möjlighet att utöva sitt språk. Barnet lär sig även att skilja på verklighet och fantasi. (Toivanen 2009, s. 30-32).

Dramalek är ett sätt att kombinera drama och lek. Och ett sätt att förverkliga detta är att utgå från en saga. Om drama som metod stärker vänskap är oklart, men det kan dock påvisas att gruppen stärks då barnen gör tillsammans. Det stärker empatiförmågan hos barnet och barnet har bättre förståelse för andra barn. Eftersom det genom drama strävas till att barnet uttrycker sig med hela kroppen och inte endast med språket, är denna verksamhet även lämplig att användas med barn från olika kulturer. (Toivanen 2009, s. 34-35).

Vilken ålder skall man börja med forumspel hör man oftast och det är svårt att svara på eftersom barn har olika erfarenheter och varit med om olika händelser, en del mer traumatiska än andra. Redan vid 7-års ålder kan ett barn ha varit med om mycket. Barnet har medvetenhet om konflikter som har uppstått och kanske vill göra en förändring på det. Om pedagogen är rädd för utmaningar och rädd att tappa kontrollen över gruppen är forumspel en utmaning. (Byréus 1995, s. 17-19).

Forumspelet går ut på att man ger en grupp på t.ex. tre en utmaning, en händelse om t.ex. orättvisa hemma eller i skolan och så skall gruppen utföra ett forumspel ”en teater” baserat på anvisningarna de fått. Sedan skall gruppen sätta sig ner och diskutera vad som just hänt och hur man kunde lösa konflikterna och problemen. (Byréus 1995, s. 9).

Under ett forumspel kan barnen komma ut ur sina ”skal” och vågar vara med eftersom de inte behöver vara sig själva utan kan spela en annan person, ungefär som i sagotering men här skall barnet visa vad det känner och tycker. Forumspelet utövar också gemenskapen och samvaron i gruppen. Forumspelet får också fram barnens känsla till empati och medkänsla till andra barn, som är viktigt för att leken skall fungera. För att få gruppen varm

och få barnen igång kan pedagogen börja med att dra någon lek som t.ex. nata av något slag, då blir det automatiskt lättare att gå över till övningen med forumspelet. (Byréus 1995, s. 20- 21).

3.2.8 Dockteater

Dockteater eller användning av dockor i olika syften är ett arbetssätt inom småbarnsfostran. De kan användas för att berätta sagor och berättelser eller för att lära ut olika saker. Dessutom är dockteater ett sätt att roa barnen. (Baric 2009, s. 36). Dockteater kan fungera som en metod som inspirerar och aktiverar barnets kreativitet, och ett litet stycke med dockteatern kan innehålla litteratur, konst och musik. Barnet får aktivt delta, planera och skapa de olika figurerna till teatern. Barnet får vara kreativt och pröva sig fram. Förutom att barnet själv får skapa, har det möjlighet att ta del av andras pjäser och då använda sin fantasi då pjäsen visas. Genom att använda dockteater som metod kan ett gott samspel skapas med barnet, med hjälp av dockorna. (Baric 2001, s. 158-160). Då barnet själv visar pjäser med dockorna kan barnet för stunden glömma sin verkliga roll i gruppen, vilket kan vara viktigt speciellt för blyga barn. De tar på sig en annan roll och barnet för ofta fram sina egna erfarenheter och upplevelser med hjälp av dockan. (Baric 2001, s. 165).

3.2.9 Samtalsbilder

Det finns ett gammalt kinesiskt ordspråk som säger att: ”Berätta för mig och jag glömmen, visa mig och jag kommer ihåg, engagera mig och jag förstår”. Detta uttryck passar bra in på samtalsbilder, där barnen blir bjudna på att engagera sig. I en del familjer finns det föräldrar som tar in barnen i bok- och sångvärlden tidigt, de sjunger och läser böcker för barnen direkt från födseln. På det viset blir barnen intresserade av att sjunga och intresserade av böcker, på det viset kan barnen tycka att samtalsbilder är ett intressant och nytt sätt att berätta historier på. För andra barn igen kan det vara ovant och kanske lite skrämmande med samtalsbilder och att berätta historier om barnet inte har tidigare erfarenheter av det. (Holmsen 2005, s. 89).

Barn i åldern fem till sju år blir ofta ivriga och det väcker ett intresse hos dem om de får se en bild var de känner igen en situation i barnets liv eller en annan händelse barnet har hört om och blir därför sedan ivriga att berätta en historia de kommit på. Många har den erfarenheter med barn att barnen tycker det är lättare att prata om känslor och tankar om de har bilderna som stöd. (Holmsen 2005, s. 91).

Med hjälp av samtalsbilder ger det barnet hjälp med att hitta dens identifikation, association och reflektion. När barnen berättar om bilderna de ser, drar de in egna erfarenheter i berättelsen. Barnet får plats att berätta vad den vill och historien får handla om vad som helst, det finns inget facit, rätt eller fel svar. Barnet ges utrymme att reflektera kring olika saker tillsammans med en vuxen eller flera barn. Barnet börjar oftast med att berätta om fantasi figuren fören barnet går över till sina egna erfarenheter. (Holmsen 2005, s. 91).

Samtalsbilderna kan användas på olika sätt och vid olika tillfällen, bilderna kan användas till olika teman som t.ex. känslor, samspel, konflikter, lek o.s.v. När det är fråga om känslor är det lättare för barnen att berätta om en historia som handlar om känslor om bilden inte visa för mycket, det kommer mera känslor upp om bilden inte har för mycket detaljer och associerar till någonting speciellt, eftersom berättelsen då kan handla om detaljerna. På daghemmet handlar det om att samspela och samvaro med de andra barnen på daghemmet och vuxna. Berättelsen kan rikta in samtalet på både negativa och positiva berättelser om olika samspelssituationer. Samspelssituationer är en bra början till att arbeta vidare på ett barns attityd, kunskaper och färdigheter till anknytning till andra. (Holmsen 2005, s. 102-103).

Den vuxnas roll i samtalsbilderna är bortlämnad i ganska många bilder eftersom barnet själv skall få välja om hon eller han vill dra in den vuxna i berättelsen, det skall inte bli ett styrdokument där barnet känner sig tvingad att ta med den vuxna i berättelsen. Under samtalet däremot kan den vuxna fokusera sig på vad barnet berättar och hitta frågor och funderingar till bilden och temat, men annars är den vuxnas roll väldigt liten. Det är barnet som skall få berätta och fantisera utan att den vuxna styr berättelsens innehåll. (Holmsen 2005, s. 104-105).

3.2.10 Media fostran

Median är en stor del av kommunikationen mellan oss, vi har reklamskyltar längs med vägarna, tidningen som det står gårdagens och dagen händelser, löpsedlar i butiksfönstren, vi lyssnar på radio, e-post och internet hör till vardagslivet i dagens värld. Mobiltelefonen är en av de saker som få av oss idag klarar sig utan. All sorts media i den här stilen är också en stor del av barnets liv, tv:n, video och internet är en del av barnets vardagsliv. Redan första årets skolelever har fått sin egen mobiltelefon och yngre barn kan använda sina föräldrars, i alla fall att spela på telefonerna. Många barn kan använda datorer och

mobiltelefoner bättre än sina föräldrar, barn talar också ivrigt om media, även fast de inte kanske vet vad media betyder så talar de om tv, filmer, internet, dator, tidningar o.s.v. (Klubbcentralen-stöd för skolan rf 2006, s.14-15)

Median bekymrar dock många föräldrar, eftersom många föräldrar lär sig ännu att använda olika kommunikationsmedel och kommer ihåg den tiden då det varken fanns internet eller mobiltelefoner och är rädda för att barnet skall påverkas av medias negativa inflytande, som t.ex. beroende. Det är ändå bra att barnet kommer i kontakt med media och lär sig nya saker och lär sig använda det på ett positivt sätt, median för med sig både glädje och kunskap till barnet. (Klubbcentralen-stöd för skolan rf 2006, s.14-15)

För att kunna följa med barns media användning i vardagen är första steget media fostran, att följa med barnet i vardagen och lyssna till barnet och följa med det i leken. Barn har vissa tv program som de följer med, musik de lyssnar på o.s.v. och på daghemmen, skolan, och på fritiden diskuterar barnen med varandra vad de har sett och hört på radio och tv. (Klubbcentralen-stöd för skolan rf 2006, s.30)

Sagor används mycket på daghem och i skolor, när barn lär sig läsa, läser de gärna sagor de själva valt. Sagor är både lärorika och uppfostrande, barnen övar sin koncentrationsförmåga, fantasin och de språkliga färdigheterna. Genom median får också barnet uttrycka sina känslor och upptäcka nya känslor, även känslor som rädsla hör till och barnet måste lära sig att behärska den. I sagor och filmer finns det alltid både skrämmande och roliga saker, Mårran i mumindalen skrämmer många barn men med en vuxen är Mårran inte så farlig längre. Barn är så olika och de kan få mardrömmar av olika saker, de behöver inte alltid ha sett någonting skrämmande på tv det kan också ha varit någonting roligt eller t.ex. någon naturupplevelse. Den vuxna har ändå alltid ansvaret för att barn inte skall uppleva någonting ångestfyllt via median som de inte förstår, det kan handla om sexscener, kraftiga ljud, våld mot barn, djur eller andra olyckor, övernaturliga varelser o.s.v. allt beroende på barnets utvecklingsnivå. Du skall ändå inte som förälder hemlighetshålla olika händelser som händer i världen, nyheter, kris- och katastrofsituationer. Berätta för barnet på en sådan nivå som barnet förstår, erbjud trygghet, berätta för barnet att den finns ingen orsak för att vara rädd och hjälp barnet att bearbeta det på barnets nivå genom att leka, berätta, lyssna och rita. (Mustonen 2006, s. 48.49)

Att få barn att förstå medias budskap som t.ex. reklamer, nyheter m.m. vad är vad och hur skall man tolka dem. barnen tolkar allt genom vad de ser och hör. Barnen kan inte se

gömda meddelande i reklamer, ironi eller liknande. Barn ser det konkreta i reklamen, dt är först i skolåldern som barn börjar förstå meningen med reklamen och budskapet den för med sig. (Klubbcentralen-stöd för skolan rf 2006, s.60-65)

Median är vardag och vi iakttar världen genom median. Genom median har vi en rad full med val som vi måste göra, exempelvis om att se på tv eller film. Barn får hjälp med vad de skall se på i tv:n och vad som passar dem, det är också den vuxna som bestämmer hur mycket tid som skall sättas ner på median för barnet och hur mycket pengar som skall sättas ner på median. Barn har redan en stor press på sig av median när de är små, de skall känna till alla tv program som är pop, alla seriefigurer. Leken på daghemmet baser sig ofta på ett program eller en serie barnen ser på, läser i median o.s.v. (Klubbcentralen-stöd för skolan rf 2006, s.78)

4 Metod

I arbetet kommer vi att använda oss av kategorisering som metod då vi analyserar de tidigare framställda produkterna inom projektet. Vi har valt kategorisering som metod eftersom vi anser att den lämpar sig bäst för vårt arbete. I detta kapitel redogörs för kategorisering som metod samtidigt som vi beskriver tillvägagångssättet i användningen av metoden. Vi utgår från en modell som har sju steg som beskrivs senare i kapitlet. Litteraturen som används handlar om forskningsmetodik där sjuestegs modellen beskrivs.

4.1 Kategorisering som metod

Kategorisering som metod handlar om att man söker efter regelbundenheter som återkommer i materialet. Det betyder att man letar efter likheter, jämför delar i materialet med varandra och försöker se vilka stycken i materialet som hänger ihop med varandra. Under processens början bildas kategorierna snabbt men efter hand kan man placera stycken i materialet under kategorier som redan bildats. Då man gått igenom allt material är det bra att ytterligare en gång läsa igenom materialet för att se om man ännu kan plocka ut något stycke som kan anses viktigt för arbetet. (Merriam 1994, s. 145-147).

Det är innehållet i materialet som är det centrala för kategoriernas bildning och det är viktigt att alla relevanta detaljer från texterna kan placeras i någon kategori (Merriam 1994, s. 148). Då kategorisering används som metod, är det bra att använda tabeller och figurer som hjälpmedel för att göra kategoriseringen lättare. Det medför bättre kontroll och

resultatet blir mer åskådligt. Ju fler kategorier som används, desto mer detaljerad blir informationen om materialet. Det är då lättare att föra ihop kategorier i större grupper. (Olsson & Sörensen 2004, s. 133). Med hjälp av konstant jämförelse av kategorierna och teorin är det lättare att följa med i forskningen. Genom att jämföra data för data, koder för koder och kategorier med kategorier, försöka se likheter och skillnader, sortera och gruppera, fås ett resultat på vad som sammankopplar och vad som särskiljer materialet. (Fejes & Thornberg 2009, s.55). Då man lyckats skära ned och minska materialet utan att ta bort det väsentliga i materialet har man en god grund till forskningen (Ahrne & Svensson 2011, s. 194).

4.2 Kategorisering i sju steg

Kategoriseringen kan göras i sju steg. I dessa steg ingår hela processen, från första genomläsningen av materialet tills kategorierna är färdigt namngivna. Det första steget o analysen är att bekanta sig med materialet och därmed läsa igenom materialet flera gånger. Under genomläsningen är det bra att göra anteckningar. (Fejes & Thornberg 2009, s. 127).

Kategoriseringen började med genomläsning av alla skrivna arbeten inom projektet. Alla skrivna arbeten inom projektet var 28 stycken, se bilaga 1. Materialet för kategoriseringen bestod av 22 arbeten, se bilaga 2. Det finns två tidigare skrivna mellanrapporter, ”Det resilienta barnet - Teorier, metoder och ett genus perspektiv” av Gällros, Karlsson, Nordström och Otakari år 2010 samt ”Personlighet, temperament och resiliens – Ett resursförstärkande perspektiv” år 2011 av Holmgren och Kemppainen. I dessa arbeten har det inte utvecklats någon metod och arbetena blev därför uteslutna från kategoriseringen. Vi har även gjort andra avgränsningar. Vi har även lämnat bort andra arbeten på grund av att de inte uppfyllt kraven för att vara med i kategoriseringen. Dessa avgränsningar gjordes bland annat för att metoderna inte riktade sig till daghemsvärlden utan exempelvis barnskyddet. Avgränsningarna blev godkända av de handledande lärarna.

Under den första genomläsningen gjordes anteckningar på det väsentliga i varje enskilt arbete. Redan i detta skede kunde sammankopplingar mellan de olika metodernas syften pekats ut, se figur 1 på sidan 22. För att få ordning på materialet till vår kategorisering gjordes en kodning av arbeten i form av siffror, se bilaga 3.

Det andra steget innebär enligt Fejes & Thornberg (2009, s. 128) att det mest centrala från materialet plockas ut, vilket kallas för kondensation. Endast en central sak ur materialet

kan väljas ut, men det kan också vara flera. För att göra det lättare för sig själv kan papper eller eventuellt olika datorprogram användas.

Kategoriseringen av de tidigare utvecklade metoderna fortsatte enligt beskrivningen i litteraturen, med att välja ut de viktigaste detaljerna från varje metod. Under andra genomläsningen låg fokus på metoddelarna i arbetena och metoderna gick noggrant igenom. I detta skede togs stora pappersark i användning för att skapa tydlig bild av vilka saker som plockats ut. Vid sidan om orden eller styckena som tagits från materialet, skrevs en kort förklaring eller parentes för att tydliggöra varför det var viktigt. Detta gjordes även för att i ett senare skede kunna bättre beskriva de färdiga kategorierna. Kategoriseringen gjordes först till pappers och renskrevs senare i datorprogrammet Microsoft Office Excel.

Fokus har legat på det som skribenterna betonat i deras metoder. Kategoriseringen är målinriktad, det vill säga har begrepp som plockats ut berört syftet med metoden. Exempelvis har begrepp som självkänsla och trygghet plockats ut eftersom en del metoder har som syfte att stöda dessa egenskaper hos barnet. Egenskaperna kan ses som skyddsfaktorer hos barnet i utvecklandet av resiliens. Vi är medvetna om att denna del av dataanalysen kan ses som en tolkningsfråga, eftersom vi är två studerande som läste igenom arbetena och plockat ut det vi ansett vara centralt för metoden. Däremot anser vi att tillförlitligheten i analysen ökar eftersom vi är två som gjort genomläsningarna och har därför kunnat komplettera varandra.

Det tredje steget är jämförelse, där man jämför de utdrag man valt från varje material. Man försöker se likheter och skillnader i det analyserade materialet. I det fjärde steget grupperar man ihop materialet, det vill säga samlar man de utvalda bitarna i högar och försöker se samband mellan dessa. Analysen fortsätter med steg fem, där man fokuserar på de likheter man funnit. I detta steg funderar man även över hurdana gränser man använder vid kategoriseringen, vilket betyder att man måste fundera över hurdan variation det får finnas i de utvalda bitarna i varje kategori. Vid behov behövs kanske en ny kategori för att beskriva material som har för stor variation. Både steg fyra och fem kan gås igenom flera gånger för att man verkligen ska vara nöjd med de kategorier som bildats. (Fejes & Thornberg 2009, s. 127-130).

Analysen fortsatte med genomgång av de utdrag som plockats ut efter genomläsningarna. Till en början var antalet utdrag 55 stycken. Därefter har vi försökt se likheter och skillnader i det material som blivit utvalt för analysen. En del utdrag passade in i flera grupper. För att få en bild över utdragen grupperade vi ihop dem så att liknande begrepp

fanns i samma grupp. Dessa grupper var inte slutliga och vi bestämde oss för att i detta skede göra en tredje genomläsning för att kolla om det fanns ytterligare begrepp att ta fasta på och om det plockats ut sådant som kunde tas bort. Den tredje genomläsningen blev en form av kontrolläsning. I samband med genomläsningen uppdaterades också kategoriseringen i datorprogrammet Microsoft Office Excel. Antalet utdrag efter den tredje genomläsningen blev 44 stycken, men samma begrepp fanns att hitta i flera olika metoder. Grupperingarna från den andra genomläsningen blev ändrade eftersom en del begrepp togs bort och andra kom till, se figur 1. Före de slutliga kategorierna slogs fast togs den sista kategorin bort eftersom den inte handlade om målen med metoderna utan var metodinriktad, det vill säga handlade om metodernas förverkligande. Till slut blev antalet utdrag 33 stycken och slutliga mängden kategorier blev sedan fem stycken, med varierande antal begrepp, se bilaga 4. Kategoriseringen finns i Excel form som bilaga i arbete, se bilaga 5.

Det sjätte steget är att namnge kategorierna. Då kategorierna namnges är det centrala att tänka på att namnet är det som beskriver kategorins innehåll. Namnet ska vara relativt kort. I den sista fasen går man igenom alla stycken man valt ut ur materialet för att kolla om de får plats i flera kategorier. Detta steg kallas för en kontrastiv fas. Genom dessa jämförelser kan man märka att det är relevant att föra ihop några kategorier till färre och då är det naturligt att de får ett nytt namn som tangerar båda mindre kategorierna som nu blivit en större. Resultatet av dataanalysen kallas inom denna modell för utfallsrum. (Fejes & Thornberg 2009, s. 130-131).

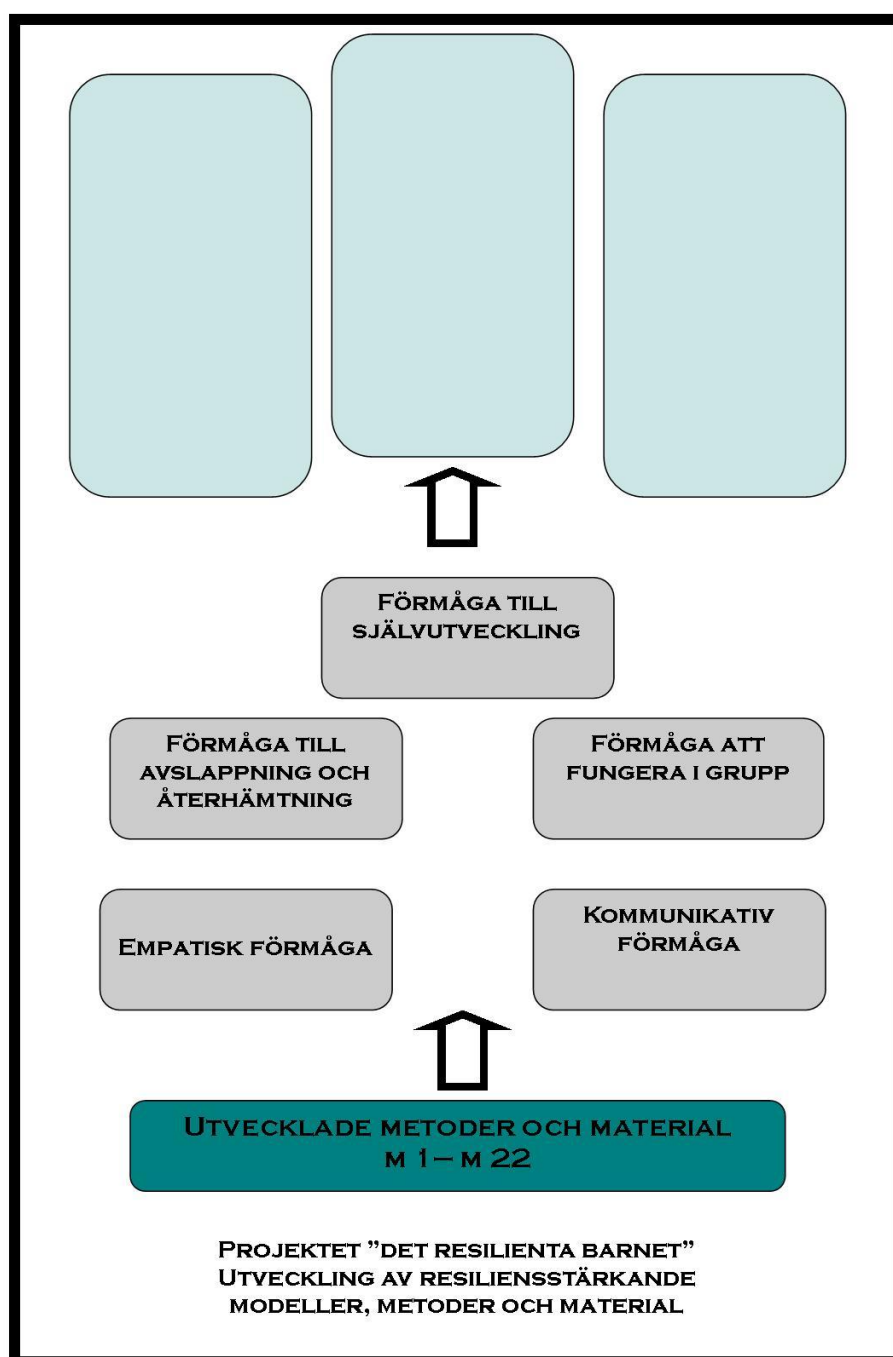
Efter att kategorierna blev färdiga började vi fundera på namn till kategorierna som skulle beskriva innehållet i dem. Namnen baserar sig på förmågor hos barnet eftersom utdragen från materialet är fokuserade på skyddsfaktorer hos barnet. De namn som framkom är förmåga till självutveckling, förmåga att fungera i grupp, förmåga till avslappning och återhämtning, kommunikativ förmåga och empatisk förmåga, se bilaga 4.

Gruppering efter första genomläsningen:	Gruppering efter andra genomläsningen:	Gruppering efter tredje genomläsningen:	Slutlig gruppering:
Självkänsla	Självkänsla M2, M13, M14, M17	Ta roller M8	Självkänsla M2, M13, M14, M17
M14	Självuppfattning M2,	Empati M8, M9, M15, M16, M19	M20
M17	Självförtroende M10,	M16, M19	Lyssna M11, M13, M14
M13	Självbild M6	Förståelse för andra M8	Kommunicera M7, M11, M14, M19, M21, M22
M21	Självhävdselse M15, M16	Handlingar M10	Språk M10, M11
Kommunikation	Självkontroll M15, M16	Barnets intresse M3, M16	Uttrycka M13, M22
M11	Självkänedom M6	Spontan uppmärksamhet M3	Självkänedom M6
M20	Identitet M11	Lära sig M9	Identitet M11
M12	Kroppsuppfattning M5	Ansvarstagande M15	Kroppsuppfattning M5
M22	Trygghet M6, M10, M12	Förtroende åt barn M6	Fantasi M6, M10
Kamratrelationer	Trygghet i grupp M4, M6, M7	Delaktiga i M1, M2, M12, M10	Spontanitet M10
M7	Samhörighet M7, M15	Hjälp till självhjälp M12	Ta roller M8
M10	Lita M4,	Samarbete M4, M15, M10, M18	Förståelse för andra M8
M9	Genenskap M10	M10, M18	Empati M4, M8, M9, M15, M16, M19
M16	Vänskap M7	Bilder M1, M2, M3, M6, M8, M10, M14, M18, M19	Känslor M16, M19, M21
M18	Samvaro kompetens M7	Musik M13, M16	M6,
Empati	Utanförskap (förebygg) M11	Lek M16	Samhörighet M7
M19	Samarbete M4, M15, M18, M10	Samling M16	Vänskap M7, M9, M16, M18
M8	Ta hänsyn M7, M16	Rörelse M5, M10, M13, M15	Samvaro kompetens M7
M4	Förståelse för andra M8	Naturelement M3	Samarbete M4, M10, M15, M18
Återhämtning	Beröring M6, M18	Dramalek M10	M15, M18
M1	Massage M6, M18	Massage M6, M18	Ta hänsyn M7, M15, M16
M3	Återhämtning M1, M3	Massage M6, M18	Ansvarstagande M15
Kroppsuppfattning	Lugna sig M1, M3, M9, M12, M18	Massage M6, M18	Delaktighet
M5	Berätta M11, M14	Mental hälsa M3	M1, M2, M12, M10
M2	Lyssna M11, M13, M14	Behärskning M9	Beröring M6, M18
M6	Kommunicera M7, M11, M14, M19	Spontana M10	Massage M6, M18
	Språk M10, M11	Handlingar M10	Återhämtning M1, M3
	Uttrycka M13	Natur M1, M3	Lugna sig M1, M3, M9, M12, M18
	Dramalek M10	Omgivning M3, M12	
	Fantasi M6, M10		
	Medvetenhet om sina känslor M9		
	Känslor M19		

Figur 1: Gruppering av utdrag i olika steg.

4.3 Genomgång av arbeten

I detta kapitel presenterar vi kategorierna och dess innehåll. Kategorierna har fått namnen: Förmåga till självutveckling, Förmåga att fungera i grupp, Förmåga till avslappning och återhämtning, Kommunikativ förmåga och Empatisk förmåga, utgående från den sista grupperingen, se figur 1. Förutom en beskrivning på innehållet har vi utformat en bild som beskriver processen från de utvecklade metoderna till kategorierna, se figur 2. Bilden kompletteras senare ännu med utvecklingsförslagen.

Figur 2: Processen från de utvecklade metoderna till kategorierna

Metoderna inom projektet ”Det resilienta barnet” är funktionella. Metoderna innehåller bland annat musik och rörelse, lek, dramalek och forumspel, samlingar, massage och sagotering. En stor del av metoderna är utvecklade i form av bilder som verktyg då metoden används av den professionella på daghem.

4.3.1 Kategori 1: Förmåga till självutveckling

I den första kategorin finns begreppen självkänsla, självuppfattning, självförtroende, självbild, självhävdelse, självkontroll, självkänedom, identitet och kroppsuppfattning. De arbeten vi tagit orden ifrån är ”Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter” av Jessica Åberg, ”Avslappning på daghem: Lugna lådan – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem” av Ida Malmström, ”Samvaro genom rörelse: ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens” av Ida-Maria Bruun, ”Tillsammans: samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn” av Kati Männikkö, ”Boksamtal och sagotering” av Monica Hillner, ”Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning” av Ida Järnström, ”Samtalsbild som resiliensstärkande metod” av Sabina Gustafsson och ”I rörelse med KOPESO” av Jennie Mörk, ”Citron Sur + banan gul=kul Portfolioarbete som en resursförstärkande metod för att utvidga barnets frukt- och grönsaksrelaterade erfarenheter” av Hanna Reinikainen, ”Musik som ett självkänslöstödande redskap: ett handlingsförslag för småbarnsfostran, ”Sagotering som en resiliensförstärkande metod” av Sofia Wikman och ”Leken ur ett resiliens- och självkänslöstödande perspektiv – En råkopla för lekbok” av Linda Degerholm.

Reinikainens metod har fokus på att väcka barns nyfikenhet och intresse för bär, frukter och grönsaker. Detta uppnås genom att göra barnet delaktigt i portfolioarbetet, då barnets resurser och styrkor kommer fram. Eftersom barnet har möjlighet att vara delaktigt stärks barnets självkänsla och självuppfattning samtidigt som portfolioarbetet ska vara lustfyllt och lekfullt. Koskinens handlingsförslag är ett självkänslöstödande redskap. Det är ett förslag på hur musiken kan användas som redskap i arbetet och fokus ligger på att uttrycka, lyssna och röra på sig till musik. De olika delarna som ingår i planeringen tar fasta på olika saker för att inge barnet en bättre självkänsla. Att uttrycka sig med musiken utvecklar dessutom barnets kännedom om sin kropp och även barnets rytmisinne.

Lekboken som Degerholm utvecklat består av styrda lekar, fria lekar och även tips på hur pedagogen kan medverka i dem. I lekboken finns förutom beskrivning på olika lekar,

också beskrivning på nyttan av leken. Här ingår förstärkande av barnet självkänsla och självförtroende, barnet lär sig tro på sina förmågor, och lär sig ge komplimanger åt andra.

Åbergs syfte med sin metod är att barnen ska med hjälp av dramalek träna samarbete och interaktioner. Där har barnen möjlighet att öva sina sociala färdigheter som sedan i ett senare skede leder till en trygg omgivning när barnet har byggt upp sitt självförtroende. Arbetet innehåller ett material som är två olika början till berättelser som barnen sedan får dramatisera vidare på.

Malmströms syfte att barnen lär sig slappna av och ta det lugnt vilket resulterar till att barnen får en bättre självbild och att den sociala kompetensen stärks. Om barnen är trygga i sin grupp stärks också deras självförtroende. ”Lugna lådan” innehåller olika redskap och övningar med tanke på avslappning och lugn som den vuxna kan använda sig av med barnen.

Begreppen självhävdelse och självkontroll framkommer i både Bruun och Männikkös metoder. Bruuns metod tangerar rörelse i barns utveckling, men fokuset ligger ändå på barnens sociala kompetenser och hur man når samvaron genom rörelse. Bruun har utvecklat ett material, SoKo. SoKo innehåller olika teman som är samarbete, självhävdelse, prosocialitet, empati, självkontroll samt ansvarstagande. Barnen skall kunna känna att de har kontroll över sin kropp och sina känslor, att de känner sig trygga i gruppen genom att de stärker sin självkontroll och självhävdelse. Däremot är Männikkös syfte att stöda vänskapsrelationerna mellan barnen. Materialet innehåller sju olika samlingar som berör vänskap och sociala färdigheter. Sång och musik har en stor tyngdpunkt i detta arbete eftersom det skall vara roligt och barnen skall få känna gemenskap. När barnen är bekväma i sin grupp utvecklas vänskapsrelationer och barnen får en starkare självbild och självhävdelse.

Självhävdelsen är även ett tema i Järnströms metod. Järnström har utvecklat lekkort som berör olika teman, där både självhävdelsen och självkontrollen kommer fram. Järnström har fokus på sociala och emotionella färdigheter och har valt att utveckla lekkort som berör empati, självhävdelse och självkontroll. Tanken är att träningen bidrar till förstärkta vänskapsrelationer.

Syftet med Hillners arbete är att stöda kommunikativa kompetensen hos barn. Detta kan förverkligas genom boksamtal och sagotering. Genom boksamtal och sagotering lär sig barnen reflektera kring olika saker, de förbättrar sitt språk som sedan leder till att barnen utvecklar sin identitet och lär sig känna sig själva bättre. Sagoteringen leder till att barnet blir hört och att det känner att en vuxen koncentrerar sig på bara ett barn. Självkänslan kan även stärkas genom sagotering. Detta har Wikman påpekat i sitt arbete om sagotering. Även Wikman skriver om vikten av att den vuxna lyssnar till barnet och att barnet känner sig hört. Förutom självkänslan stärks även barnets självförtroende i användningen av sagotering som metod.

Även Gustafssons metod, samtalsbild, stöder barns berättande och tränar därmed även barnets självhävdelse. Gustafsson lyfter fram betydelsen av barnets självhävdelse då det gäller att få vänner och att vara socialt effektivt. Med hjälp av samtalsbilden har barnet möjlighet att göra sig själv synligt och intressant för andra.

Mörk har utvecklat KOPESO, vars syfte är att barn skall få en bättre kroppsuppfattning och förstå de olika kroppsdelarna och vad man kan göra med dem. Att träna sin motoriska rörelse och att barnen skall få röra på sig tillsammans med andra och känna att de duger. Genom att barnen gör tillsammans, både i par och i grupp, tränas deras sociala färdigheter. Metoden fokuserar på kognitiv, perceptuell och social kroppsuppfattning. Användningen av KOPESO gör att barnen, lär sig samarbeta, tränar olika rörelser, tränar muskelkraften, övar sin motoriska färdighet, övar sina reflexer och snabbheten och lär sig koordinera sin kropp. De sociala färdigheterna betonas även i aktiviteterna. KOPESO avslutas med avslappning för att barnen ska få en psykisk och fysisk lugn stund.

Sammanfattningsvis kan vi säga att denna kategori uppstått av begrepp som berör självet, hur barnet olika delar av självet kan utvecklas och förstärkas för att utveckla resiliens. Det handlar om metoder som betonar självbild, självförtroende, kroppen, identitetens utveckling som kan stödas på olika sätt. De metoder som starkt är kopplat till självet är varierande och kan innehålla rörelse, sång och musik, avslappning, diskussioner, samtalsbilder m.m.

4.3.2 Kategori 2: Förmåga att fungera i grupp

Andra kategorin som bildats innehåller begreppen trygghet, trygghet i grupp, samhörighet, vänskap, samvaro kompetens, samarbete, ta hänsyn, ansvarstagande och delaktighet. Arbeten som berörs av kategorin är ”Avslappning på daghem: Lugna lådan – att arbeta

med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem” av Ida Malmström, ”Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter: Det var en gång... - ett stödmaterial för dramalek” av Jessica Åberg, ”Hur vi på daghem kan skapa en trygg miljö för barnet: diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö” av Mikaela Bäckman, ”Forumspel som empatiutvecklande arbetsätt: tillämpa forumspel i daghem – en arbetsmanual för daghemspersonalen” av Klara Sonntag, ”Djungelresan – ett lekförslag för att främja barns kamratrelationer” av Eva Westerholm, ”Samvaro genom rörelse: ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens” av Ida-Maria Bruun, ”Boksamtal och sagotering: metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem av Monica Hillner, ”Jee-påse med massagekort – stöd för social kompetens och resiliens av Henna Sundberg, ”Tillsammans: samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn” av Kati Männikkö, ”Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning” av Ida Järnström, ”Gå i naturen och fotografera” av Emma Ehrnström & Kaisa Lindberg och ”Citron Sur + banan gul=kul Portfolioarbete som en resursförstärkande metod för att utvidga barnets frukt- och grönsaksrelaterade erfarenheter” av Hanna Reinikainen.

Malmströms arbete har resulterat i ”Lugna lådan” en modell för arbete med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem. ”Lugna lådan” innehåller olika redskap och exempel på aktiviteter som den professionella kan använda i arbetet med barnen. Genom metoden hjälps barnen att ta det lugnt och samtidigt lär sig barnen att slappna av. Genom att barnet lär sig att slappna av stärks även resiliensen. Metoden skapar trygghet hos barnet och barnet blir bekvämt i gruppen. Samtidigt lär barnet känna sig själv bättre. Dessutom stärker metoderna barnets självförtroende. Centralt även för denna metod är beröring och massage. Olika redskap kan användas i förverkligandet av metoden och även här påpekas att beröringen ska kännas trygg och därför kan massagen och beröringen förverkligas med huvudmassör eller exempelvis med en pensel.

Även Mikaela Bäckman har fokuserat på trygghet. Hon har utvecklat ett diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö. Grunden för arbetet är Folkhälsans och Mannerheims barnskyddsförbunds gemensamma projekt ”Mobbningsförebyggande arbete bland barn före skolåldern”. Syftet med metoden är att skapa en trygg miljö för barnet på daghemmet. Genom att använda metoden blir barnet hört och kan samtidigt påverka sin situation och omgivning. Metoden stärker barnets delaktighet i gruppen och ger personalen en bild över om barnet känner sig tryggt i daghemsmiljön.

Två utvecklade arbeten inom projektet berör forumspel och dramalek. Sonntags metod, forumspel, stöder utvecklingen av barnets empatiska förmåga och metoden kan även användas som en konfliktlösare om det uppstår någon svår konflikt på daghemmet bland barn. Sonntag lyfter fram betydelsen av samarbete och känsla av trygghet i grupp. Det är viktigt att barnen kan lita på varandra och är trygga med varandra. Däremot är syftet med Åbergs arbete att barnen med hjälp av dramalek tränar samarbete och interaktion. Barnet har möjlighet att öva sina sociala kompetenser som leder till en trygg omgivning. I dramalek ligger inte fokuset på att producera en berättelse utan på att barnet skall få öva sig på att dramatisera och fantisera ihop olika berättelser.

Sundbergs metod, som även har fokus på beröring, är en påse med massagekort. Massagekortet fungerar som ett stöd för barnens vänskapsrelationer och samarbete mellan barnen och barnens sociala kompetens förbättras genom detta. Massagekortet är utvecklat så att beröringen ska kännas trygg för barnen, vilket även Malmström tagit fasta på. Massagenstunden ska vara en lugn och skön stund för barnen.

Westerholms metod, Djungelresan, är utvecklad för att stärka barnets samvarokompetens och barnet lär sig samtidigt att kommunicera, samspela med andra och ta hänsyn till andra. Barnen får känna att de hör till en grupp och får därmed uppleva en känsla av samhörighet. Djungelresan är en lek där barnet lär sig bemästra sina känslor och alla barnen får bidra till lekens utveckling. Leken är uppbyggd så att alla barn får känna sig betydelsefulla och känna sig delaktiga. Leken baserar sig på en bana som barnen tillsammans tar sig igenom. Centralt för leken är att barnen har ett vänskapsband som de använder för att klara av olika utmaningar i leken, för att komma igenom djungeln.

Bruun har utvecklat SoKo som är ett program för rörelsestunder som stärker sociala kompetensen hos barn. SoKo är indelat i fem rörelsestunder som har olika målsättning. Temat för rörelsestunderna är samarbete, självhävdelse, prosocialitet och empati, självkontroll samt ansvarstagande. Även denna metod utgår från att rörelsen bidrar till att barnet lär sig samarbeta, hjälpa andra samt att kunna följa anvisningar och regler. Dessutom poängteras att barnen lär sig ta initiativ för att skapa sociala kontakter, uttrycka sin åsikt och att lyfta fram sig själv på ett positivt sätt. Genom användning av metoden lär sig barnet sköta om andra, berömma andra, respektera andra och ta hänsyn till andras känslor.

Männikkö har utvecklat ”Tillsammans” vilket är ett samlingsförslag, där syftet är att stöda vänskapsrelationer hos barn. Vänskapen är viktig för att barnet ska trivas på daghemmet.

Männikkö lyfter även fram lekens betydelse som gemenskapsskapande och har därför gjort leken till en del av samlingsförslaget. Lekarna i ”Tillsammans” är bland annat inriktade på att visa olika känslor. Männikkö har även tagit fasta på sång och musik i utvecklingen av sin metod. Genom att använda samlingarna som metod i arbetet lär sig barnet att respektera och ta hänsyn till varandra. Järnström har däremot utvecklat lekkort för att stöda barns vänskapsrelationer vilket kan uppnås genom träning av sociala och emotionella färdigheter. Färdighetsområdena som tränas är självhävdelse, empati och självkontroll.

Ehrnström och Lindbergs metod gör barnet delaktigt eftersom barnen själva får fotografera och skapar därmed hjälpmedel för sig själva. Dessutom kan pedagogen delaktiggöra barnet genom att barnet tar del av framkallningsprocessen. Även Reinikainen lyfter fram delaktigheten, i form av portfolioarbete. Barnet har då möjlighet att berätta sina upplevelser och är i centrum.

Sammanfattningsvis kan vi säga att en gemensam nämnare för kategorin är gruppen, barnet i gruppen. Kategorin behandlar känslan av trygghet, speciellt i gruppen. Dessutom berörs samhörighet och samvaro och vänskapsrelationerna lyfts fram i flera metoder. Det handlar långt om barns förmåga att samarbeta och ta hänsyn till andra. Metoderna som berör gruppfunktionen baserar sig på lek, samlingar, sång och musik, forumspel och dramalek, diskussioner, avslappning och massage. Funktionellt kan metoderna förverkligas olika, även om syftet kan vara det samma.

4.3.3 Kategori 3: Förmåga till avslappning och återhämtning

Den tredje kategorin innehåller fyra begrepp som framkommit i arbeten skrivna för projektet. De begrepp vi plockat ut är beröring, massage, återhämtning och att lugna sig. De arbeten som berörs av kategorin är ”Jee-Påse med massagekort” av Henna Sundberg, ”Gå ut i naturen och fotografera” av Emma Ehrnström, Kaisa Lindberg och ”Restorativa rummet” av Hanna Friman och Elin Uggeldahl, ”Avslappning på daghem: Lugna lådan – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem” av Ida Malmström, och ”Hur vi på daghem kan skapa en trygg miljö för barnet: diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö” av Mikaela Bäckman.

Sundbergs syfte var att utveckla en påse med massagekort. Massagekortet fungerar som ett stöd för barnens vänskapsrelationer och samarbetet mellan barnen och när dessa två stöds via korten förbättras även barnens sociala kompetens. Det handlar även om beröring,

det vill säga är massagekorten utvecklade så att beröringen ska kännas trygg för barnen. Massagenstunden ska vara en lugn och skön stund för barnen.

Malmströms arbete har resulterat i "Lugna lådan" en modell för arbete med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem. "Lugna lådan" innehåller olika redskap och exempel på aktiviteter som den professionella kan använda i arbetet med barnen. Genom metoden hjälps barnen att ta det lugnt och samtidigt lär sig barnen att slappna av. Genom att barnet lär sig att slappna av stärks även resiliensen. Tanken bakom "Lugna lådan" är att metoderna som har ett avslappnande syfte stärker barnets självbild och sociala kompetens. Metoderna skapar även trygghet hos barnet och barnet blir bekvämt i gruppen. Samtidigt lär barnet känna sig själv bättre. Dessutom stärker metoderna barnets självförtroende. Centralt även för denna metod är beröring och massage. Olika redskap kan användas i förverkligandet av metoden och även här påpekas att beröringen ska kännas trygg och därför kan massagen och beröringen förverkligas med huvudmassör eller exempelvis med en pensel.

Diskussionsunderlaget som Bäckman utvecklat hjälper pedagogen att få barnet att känna sig tryggt och har en plats där det känner lugn och ro på daghemmet.

Inom projektet har det skrivits två arbeten som berör naturen. Syftet med Ehrnströms och Lindbergs arbete är att skapa en metod där naturens återhämtade effekter kan utnyttjas via fotografering. Däremot är syftet i Frimans och Uggeldahls arbete att med hjälp av naturen skapa en metod som stärker barnets resiliens i vardagen på daghemmet.

Ehrnström och Linderbergs arbete fokuserar på att hjälpa barnen att ta in naturen i sitt liv och i sin vardag, att ta åt sig naturens återhämtande effekt. Barnen får fotografera i naturen, det som barnen anser att är lugnande. De fotografier barnen har tagit används senare som hjälpmedel för att återhämta barnen från t.ex. stress. Friman och Uggeldahls arbete har däremot fokus på att få in naturen på daghemmet. Detta förverkligas genom att ett rum skapas med olika naturelement, fotografier och bilder från naturen. Rummet blir ett restorativt rum och har som syfte att ha återhämtande och återuppbyggande effekter på barnet. Restorativa rummet som metod kan stärka barnets mentala hälsa vilket i sin tur är resiliensstärkande.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att metoderna som ingår i denna kategori har fokus på beröring och massage med syfte att förbättra social kompetens samtidigt som det medför en lugn och avslappnande stund för barnen. Att kunna slappna av gör även att

barnens resiliens stärks. Förutom detta är begreppen återhämtning och att lugna sig delar av kategorin, vilket kan förverkligas med hjälp av naturen på olika sätt. Dels får barnen vistas i naturen och dessutom kan naturen hämtas in i daghemsmiljön. Lugnet är centralt även här och återhämtningen sker genom detta.

4.3.4 Kategori 4: Kommunikativ förmåga

I kategorin har vi använt oss av begreppen berätta, lyssna, kommunicera, språk och uttrycka. Dessa begrepp har alla med språk och kommunikation att göra. Begreppen har vi tagit från arbetena ”Boksamtal och sagotering” av Monica Hillner, ”Sagotering som resiliensstärkande metod” av Sofia Wikman, ”Musik som ett självkänslö-stödande redskap” av Anna Koskinen, ”Djungelresan” av Eva Westerholm, ”Känslkort för att främja barnets empatiförmåga” av Tove Elenius, ”Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter” av Jessica Åberg, ”Samtalsbild som resiliensstärkande metod” av Sabina Gustafsson, ”Samtalsbilder – ett arbetsmaterial för att stöda resiliensutvecklingen hos barn av Linda Särs och ”Pratbubblan” av Sofie Sten.

Berättandet är en del i användningen av Särs metod, samtalsbilderna. Berättandet kan påverka barnet på många olika sätt, bland annat skapar barnet en bild av sig själv och därmed påverkas självkänslan. Särs betonar till stor del även känslorna som en del av sina samtalsbilder, barnen lär sig hantera sina känslor. Det ger även barnen en förståelse för känslor bland annat om olika nyanser i känslor. Även Gustafsson har utvecklat en samtalsbild som stöder berättandet. Detta i sin tur tränar barnets självhävdelse.

Hillner och Wikman har båda lyft fram vikten av att barn får berätta. De påpekar att barnen ska få utrymme att berätta och förklara och få känna att en vuxen lyssnar till dem. I Hillners arbete har hon fokus på att barnen skall få uttrycka sig själva och få berätta och fantisera. Genom boksamtal och sagotering kan dialog mellan barnet och den vuxna uppnås vilket skapar trygghet och godkännande hos barnet. Barnet känner sig hört och barnet får berätta med hjälp av sin egen fantasi. Genom berättandet utvecklas språket och barnets identitet. Wikman har utvecklat en sagopåse som innehåller olika bilder, bilderna är ett hjälpmedel för barnen när de sagoterar och berättar. Det centrala i Wikmans arbete är att den vuxna ska kunna lyssna på barnet och barnet känner sig hörd och godkänt av den vuxna, liksom även i Hillners arbete. Barnet känner sig då bekräftat. Lyssnandet betonas också i Koskinens arbete. Förutom den vuxnas uppgift i att lyssna till barnen är det viktigt

att barnen ska få lyssna till musik. Dessutom kan musiken användas i form av att göra avslappningsövningar, sjunga med, spela instrument till musiken o.s.v.

Kommunicera var ett annat begrepp i kategorin, flera arbeten tar fasta på kommunikationen, att den är viktigt för ett barns utveckling. Hillner, Wikman, Koskinen och Elenius betonar alla kommunikationen. Det är viktigt att den vuxna kan kommunicera med barnet så att det skapas en dialog mellan dem och även att barnet får chansen att diskutera och berätta. Genom att barnet känner att den vuxna hör på och lyssnar får barnet också ett godkännande och det leder till att barnets självkänsla och identitet stärks. Åberg och Hillner tar upp språket i sina arbeten, att språket stärks och förbättras genom att använda sig av deras metoder. Genom att dramatisera och sagotera utvecklar barnet sitt språk på olika sätt. Koskinen har dessutom tagit fasta på ordet uttrycka, barnet skall kunna uttrycka sig genom musiken och instrumenten. Istället för att sitta också berätta och diskutera med barnen kan man låta dem uttrycka sig genom musiken. Ibland behöver barn inte använda sig av ord för att den vuxna skall förstå dem.

Även Sten har utvecklat ett material för att stöda barnets kommunikativa kompetens. Hennes material är ett spel som består av bilder på olika lekförslag. Med hjälp av spelet får barnet uttrycka sig och samtidigt stärks barnets förmåga att kommunicera. Barnet kan även uttrycka sig i andra former.

Sammanfattningsvis har det blivit synligt att denna kategori är uppbyggd av kommunikation och berättande vilka sedan bidrar till utveckling hos barnet. Samtalsbilder och sagotering är metoder där barnet aktivt berättar och blir hörd. Dessutom kan barnet uttrycka sig andra sätt, bland annat genom musik och olika instrument. Barnet kan ta del av spel eller användning av olika kort och gemensamt för flera av dessa metoder är att de är gjorda med hjälp av bild och kortmaterial.

4.3.5 Kategori 5: Empatisk förmåga

Den femte kategorin har framkommit med följande begrepp: Fantasi, spontanitet, ta roller, förståelse för andra empati och känslor. De berörda arbetena är ”Avslappning på daghem: Lugna lådan – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem” av Ida Malmström, ”Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter: Det var en gång... - ett stödmaterial för dramalek” av Jessica Åberg, ”Forumspel som empatiutvecklande arbetssätt: tillämpa forumspel i daghem – en arbetsmanual för daghemspersonalen” av Klara Sonntag, ”Djurlåda med rollkort – Rollbyte som

resiliensstärkande metod bland barn” av Maria Lundberg, ”Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning” av Ida Järnström, ”Samvaro genom rörelse: ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens” av Ida-Maria Bruun, ”Tillsammans: samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn” av Kati Männikkö, ”Känslkort för att främja barnets empatiförmåga – Stöd för social kompetens och resiliens” av Tove Elenius och ”Samtalsbilder – Ett arbetsmaterial för att stöda resiliensutvecklingen hos barn” av Linda Särs.

Empati är ett av begreppen i denna kategori och utvecklingen av barnets empatiska förmåga kan stödas på olika sätt. Forumspel är ett sätt för detta, vilket Sonntag baserat sin metod på. Forumspelet som metod utvecklar både barnens empatiska tänkande och agerande. Däremot är syftet med Åbergs arbete att barnen med hjälp av dramalek tränar samarbete och interaktion, vilket även innebär att barnet övar sig på att dramatisera och fantisera ihop olika berättelser. I dramaleken får barnen även vara spontana. Fantasin får barnet även öva på i användning av Malmströms metod, ”Lugna lådan”. Där ingår olika material som kan användas och bland annat får barnet fantisera medan den vuxna berättar en avkopplande berättelse.

Förutom forumspel kan empatiska förmågan stärkas med hjälp av rörelse. Bruun har utvecklat SoKo som är ett program för rörelsestunder som stärker sociala kompetensen hos barn, där ett av temaområden är empati. Barnet lär sig att ta hänsyn till andras känslor. Männikkö som har utvecklat ”Tillsammans”, samlingsförslaget, har fokus på vänskaprelationer. Hon lyfter fram betydelsen av barnets sociala färdigheter i barnets förmåga att fungera i samvaro av andra barn. Även hon har tagit fasta på empatiska förmågan hos barn, och har utvecklat metoden så den innehåller sång och musik. I samlingarna som berör empati ingår diskussioner om känslor.

Järnström vill även med sitt arbete att vänskapsrelationerna på ett daghem skall upprätthållas och bevaras. Hon har skapat lekkort för social och emotionell träning. Lekkorten är indelade i olika temaområden, där empati är ett av dem. Även Lundberg lyfter fram den empatiska förmågan hos barn då hon utvecklat rollkort. Kortet består av bilder på djur och en beskrivning på djuret i en viss situation. I användningen av produkten lär sig barnet att ta andra roller och få förståelse för andra. Barnet utvecklar därmed sin empatiförmåga.

Andra kort som utvecklats inom projektet är känslokort. Känslokorten är utformade så att det finns en bild med barn som visar olika känslor. Bilderna är motiverade för produktens syfte och Elenius påpekar barnets förmåga att lära sig genom att tolka bilder. Elenius lyfter fram daghemmets roll i barns utvecklande av empatiförmåga vilket även är syftet med känslokorten. Dessutom lyfter hon fram barnets sociala förmåga som tränas i arbete med bilder.

Särs har utvecklat samtalsbilder som öppnar möjligheter för barn att prata om känslor. Samtalsbilderna stöder även utvecklingen av självkänslan eftersom de ger barnet möjlighet att kommunicera. Med hjälp av bilderna kan barn uttrycka sina känslor och även förstå sig på sina egna känslor.

Sammanfattningsvis kan vi säga att gemensamt för de berörda arbetena i denna kategori är förstärkandet av barnets empatiska förmåga. Dessutom lär sig barnen använda fantasin och att vara spontana i användningen av metoderna, både forumspel och dramalek, avslappningsberättelser och olika kort. Barnen lär sig sätta sig in i andras roller och får förståelse för varandra. Detta bidrar även till att barnens vänskapsrelationer stärks. Dessutom handlar metoderna till en del om barnets känslor, uttryckandet av dem och förmågan att förstå sig på de egna känslorna. Detta medför sedan att barnet lättare kan förstå sin omgivning. Det är däremot varierande metoder för att uppnå dessa, det kan förverkligas med hjälp av rörelse, forumspel, dramalek eller genom att använda olika kort och bilder. Även samlingen är ett alternativ som metod.

5 Resultat – utvecklingsförslag för projektet

Resultatet i detta arbete är utvecklingsförslagen för projektet. Utvecklingsförslagen har framkommit genom vår kategorisering samt teorin i arbetet. Vi har utformat en bild över stegen vi gjort under processen, se figur 3. Projektet och de tidigare utvecklade metoderna och materialen är grunden som sedan sammanfattats i fem kategorier. Utgående från kategorierna; Förmåga till självutveckling, Förmåga att fungera i grupp, Förmåga till avslappning och återhämtning, Kommunikativ förmåga och Empatisk förmåga, och teorin i arbetet har vi utvecklat förslag för hur projektet kan utvecklas vidare.

Inom projektet har det utvecklats många arbeten som har fokus på självet, det vill säga hur barnet kan utveckla och förstärka sin självkänsla, självuppfattning o.s.v. Dessutom är flera av metoderna utvecklade för att stöda barnets fungerande i gruppen, tryggheten, samvaron och samarbetet. Inom småbarnsfostran kan professionella arbeta kring barnets olika delar av självet och barnet som en del i gruppen bland annat genom avslappning, lek, portfolioarbete, dramalek m.m. Förmågan till avslappning och återhämtning framkommer i vår kategorisering och de utvecklade metoderna strävar till avslappning och återhämtning genom massage, användning av naturen och fotografier.

Även den kommunikativa förmågan är en del av de utvecklade metoderna i form av att barnet får berätta och lyssna, träna sitt språk och uttrycka sig. Exempel på hur detta kan förverkligas är sagotering, dramalek, musik och spel. Kategoriseringen visar att barnets empatiska förmåga framkommer i flera utvecklade metoder och förutom empati lär sig barnet ta roller, fantisera och förstå andra. Här ligger fokus på metoder som berör dramalek, avslappning, forumspel, rollbyte, rörelse och samlingar.

5.1 Målgruppsinriktade utvecklingsförslag

Metoderna som ingått i vår dataanalys är utvecklade för att användas i daghemsgrupper utan att skilja på de barn som ligger i riskzonen. Metoderna kan klassas som universell prevention, vilket betyder att de fokuserar på resiliens och skyddande faktorer hos barnet. Utvecklingsförslag för projektet är därför att metoder som kan användas med barn i riskzon skulle utvecklas. Detta skulle innebära selektiv prevention eller indikerad prevention.

Vi har redan nämnt metoder som kan användas med ”risk” barn som ett utvecklingsförslag men förutom det skulle man också kunna utveckla metoder som är problemfokuserade. Metoderna skulle användas med hela gruppen, de vill säga att man inte plockar ut barnet med problemet utan jobbar med hela gruppen kring ett problem. Exempel på ett sådant problem kunde vara mobbning eller utanförskap. Flera av de utvecklade metoderna stöder vänskapsrelationer vilket i sin tur förebygger utanförskap och mobbning, men vår tanke är att begreppen skulle synliggöras mera i metoderna.

5.2 Metodinriktade utvecklingsförslag

Som förslag har vi att projektet kunde utveckla metoder som berör dockteater, handarbete, dans och bildkonst. Dessa områden inom funktionella metoder berörs lite eller inte alls i de

metoder och material som är utvecklade i projektet. I teorin påpekas dockteaterns betydelse som metod inom småbarnsfostran där de aktiverar barnets kreativitet. Kreativiteten kunde även utvecklas genom metoder som berör handarbete. I teorin kan kreativ dans och sagotering gemföras då barnets delaktighet är i centrum och barnet blir hört. Inom projektet har det utvecklats metoder som berör sagotering men dansen framkommer som en mindre del i metoder som i huvudsak berör musikens förmåga att stöda barnets självkänsla. Det vi även lagt märke till är att de flesta metoderna är tänkta för barngruppen, endas några material kan användas individuellt med barnet, bland annat samtalsbilder och sagotering är material som används med det enskilda barnet.

De flesta material är tänkta att använda inomhus och vårt förslag är att material kunde utvecklas för att användas utomhus. I teorin lyfter vi fram naturens användning som resurs i arbetet för att uppnå stimulans och avkoppling till barnet. Förutom avkoppling stimulerar utevistelsen barnets sinnen och dessutom skulle metoderna ge barnet möjlighet att utforska omgivningen. Naturen och omgivningen har varit det centrala i några av de utvecklade metoderna men kunde utvecklas vidare.

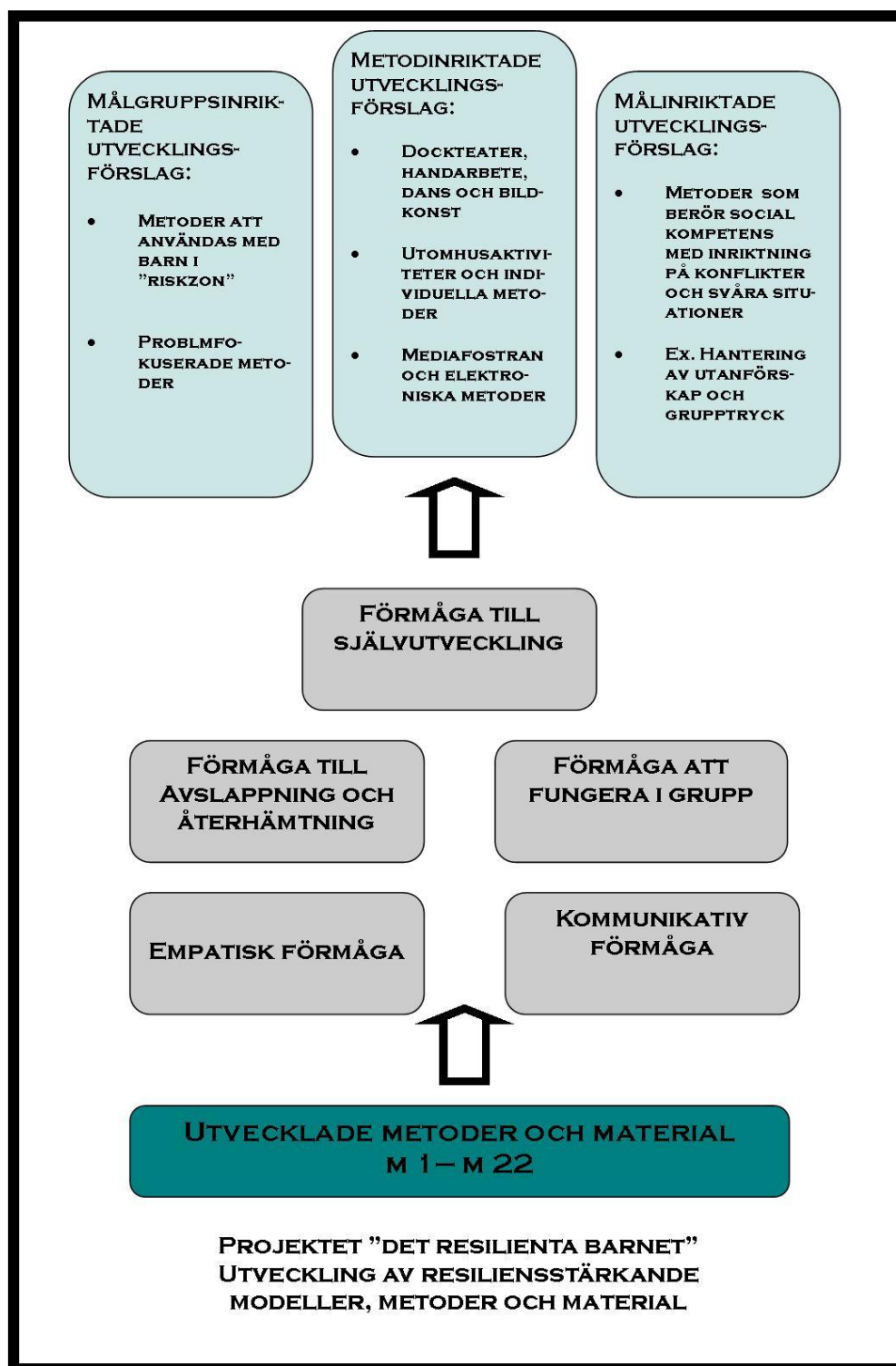
Ett av utvecklingsförslagen är att projektet kunde utveckla metoder inom media fostran eller att utveckla elektroniska metoder. I teorin lyfter vi fram medias betydelse i barnets vardag och media kunde kanske också därför lyftas fram mera inom småbarnsfostran. Median kan fungera som kunskapskälla men samtidigt tillbringar glädje åt barnet. Dessutom får barnet uttrycka sina känslor och upptäcka nya känslor genom att media används i arbetet. Elektroniska metoder som kunde utvecklas är t.ex. datorspel, övningar och uppgifter som kan göras på datorer.

5.3 Målinriktade utvecklingsförslag

Utgående från kategoriseringen och jämförelse med Gällros m.fl. (2010, Bilaga 2) bild om social kompetens har vi kommit fram till utvecklingsförslag som är målinriktade. I sociala kompetensen ingår sociala färdigheter som grundfärdigheter, utvecklade sociala färdigheter, emotionella färdigheter och övriga sociala färdigheter. Här ingår bland annat attityder mot våld och mobbning, hantering av orättigheter och anklagelser, hantering av utanförskap, ensamhet och gruppträck samt förmågan att förlora och att klara sig ur svåra situationer.

Som förslag till projektet har vi att metoder kunde utvecklas som fokuserar på dessa områden inom den sociala kompetensen. Liksom de ovannämnda förslagen om att metoder

kunde vara mer problemfokuserade, är också dessa områden inom sociala kompetensen inriktade på konflikter och svåra situationer.

Figur 3: Hela processen från metoder till utvecklingsförslag.

6 Avslutande diskussion

Examensarbetet har varit ett beställningsarbete från projektet. Syftet i examensarbetet var att klargöra utvecklingsmöjligheterna inom projektet genom att sammanfatta de metoder som framställts tidigare. Vi har arbetat kring två frågeställningar: vilka material har framställts och vilka utvecklingsmöjligheter finns inom projektet?

Vi upplever att syfte med arbetet uppnåtts, eftersom vi kommit fram till flera utvecklingsförslag för projektet. Resultatet har uppnåtts genom att göra en kategorisering av metoderna som tidigare framställts inom projektet och vår fördjupning i den teoretiska delen i arbetet. Det konkreta resultatet i arbetet är utvecklingsförslagen för projektet. Vi har utvecklat en poster där resultatet framkommer i form av beskrivning på processen från utvecklade metoder till utvecklingsförslagen.

Utvecklingsförslagen är indelade i målgrupps-, metod- och målinriktade utvecklingsförslag. I dessa ingår att metoder som kan användas med barn i riskzon skulle utvecklas, det vill säga selektiv eller indikerad prevention och problemfokuserade metoder som kunde användas i barngruppen. Som förslag har vi även att projektet kunde utveckla metoder som berör dockteater, handarbete, dans och bildkonst. Dessutom kunde det utvecklas metoder och material som kan användas individuellt med barnet. De flesta material är tänkta att använda inomhus och vårt förslag är att material kunde utvecklas för att användas utomhus. Media fostran och elektroniska metoder är även förslag på utveckling. De sista förslagen på hur projektet kunde utvecklas är metoder inriktade på specifika delar av social kompetens, bland annat attityder mot våld och mobbning, hantering av orättigheter och anklagelser, hantering av utanförskap, ensamhet och gruppträck samt förmågan att förlora och att klara sig ur svåra situationer.

Vi är medvetna om att resultatet i arbetet kunde se annorlunda ut ifall någon annan skulle ha skrivit det. Det har dock varit till en fördel att vi varit två som har skrivit arbetet, eftersom vi fått flera synvinklar och varit två som gått igenom materialet till arbetet. Det betyder att vi varit två som plockat ut de centrala utdragen från varje arbete. De källor vi använt oss av i teori delen är relativt nya, endast två stycken källor är före 2000-talet skrivna. Källorna har varit relevanta för arbetet även om det varit svårt att hitta forskningsartiklar om vårt ämne.

I vetenskaplig forskning är det viktigt att följa god forskningspraxis där det ingår bland annat att vara ärlig, omsorgsfull och noggrann under forskningsprocessen. Planering,

förverkligande och rapportering betonas i god forskningspraxis och viktigt är att ta hänsyn till andras arbeten och att respektera dessa. (Forskningsetiska delegationen 2002, s.11). Vi har följt god forskningspraxis under examensarbetsprocessen. Planeringen och förverkligandet av kategoriseringen har varit noggrann och även dokumenteringen av alla skeden i den. Under processen har vi varit ärliga och samtidigt respekterat skribenterna till de skrivna arbetena.

Metoderna inom projektet är prövade av studerande ute på fältet. I detta arbete har det inte tagits fasta på metodprovningarna eftersom provningar pågått under examensarbetsprocessen. Analys av resultat på de prövade materialen kunde vara följande steg för projektet. I vår metodkartering har vi utgått från skribenternas syfte och motiveringar till metoderna. Det betyder att vi inte kan veta om metoderna i praktiken fungerar så som de borde enligt de skrivna arbetena. Det kunde därför vara intressant för projektet att få en sammanfattning på hur metoderna uppnår sina syften för att veta om de kan användas inom småbarnsfostran.

Vi hoppas att projektet har nytta av vårt resultat i arbetet och att andra studerande som kommer att arbeta inom projektet kan använda denna metodkartering som en inspirationskälla.

Källförteckning

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.
- Andershed, H. & Andershed, A-K. (2005). *Normbrytande beteende I barndomen. Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.
- Anttila, E. (2009). *Tanssii tätien kanssa – luova liikunta ja tanssi varhaiskasvatuksessa*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Baric, M. (2001) *Lumous, oivallus ja hiljainen haltioituminen nukketatterissa*. i Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. (2001). *Taiteen ja leikin lumous*. Helsingfors: Finn lectura.
- Baric, M. (2009). *Nukketatteri taidekasvatuksen ja leikin välineenä*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Barkman, J. (2005). *Toiminnallisuuden 8 varovaista askelta*. Pesäpuun lehti 1/2005.
- Byréus, K. (1995). *Du har huvudrollen i ditt liv*. Stockholm: Gotab
- Fejes, A. & Thornberg, R. red. (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.
- Forskningsetiska delegationen. (2002.) *God vetenskaplig praxis och handläggning av avvikelser från den*. Helsingfors: Forskningsetiska delegationen.
- Gislason, B & Löwenborg, L. *StegVis*. Hämtad: 17.4.2012. Tillgänglig [www: http://www.gislasonlowenborg.com/StegVis.html](http://www.gislasonlowenborg.com/StegVis.html)
- Gällros, A., Karlsson, M., Nordström, J. & Otakari, A. (2010). *Det resilienta barnet. Teorier, metoder och ett genusperspektiv*. Åbo: Yrkeshögskolan Novia.
- Helmen Borge, A-I. (2005). *Resiliens Risk och sund utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Helmen Borge, A-I. (2008). *Resiliens i praksis – teori og empiri i et Norsk perspektiv*. Polen: Dimograf
- Granberg, A. (2004). *Småbarnslek en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber.
- Granberg, A. (2007). *Småbarns utevistelse*. Stockholm: Liber.

- Grindberg, T. & Langlo Jagtoien, G. (2000). *Barn i rörelse*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmsen, M. (2005). *Samtalsbilder – en väg till kommunikation med barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, L. (2003). *Sadutus, avain osallistavaan toimintakulttuuriin*. Juva: WS Bookwell Oy.
- Karlsson, L., Levamo, T-M & Siukonen, S. (2006) *Sinun, minun, meidän mango*. Sadutusyli kulttuurirajojen. Taksvärkki ry
- Karppinen, S. (2009). *Kädentaidot ja käsityökasvatus*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. (2011). *Ryhmä liikkeelle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Klubbcentralen-stöd för skolan rf. (2006). *Muffe och den försvunna nyckeln*. Helsingfors: Undervisningsministeriets Mediamuffins projekt.
- Kopakkala, A. (2005). *Porukka, jengi, tiimi–ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen*. Helsingfors: Edita Prima Oy
- Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn – Forskningsmetoder och resultat*. Göteborg: Elanders Graphic Systems
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Mustonen, A. (2006). *Media som skrämmer*. i Klubbcentralen-stöd för skolan rf. (2006) *Muffe och den försvunna nyckeln*. Helsingfors: Undervisningsministeriets Mediamuffins-projekt.
- Nietosvuori, L. (2008). *Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä*. i Viinamäki, L. (red.). (2008). 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2004). *Forskningsprocessen*. Stockholm: Liber.
- Pesäpuu ry. (2010). *Toiminnalliset välineet*. Hämtad 22.3.2012. Tillgänglig [www: http://www.pesapuu.fi/evaskori/toiminnalliset-valineet/](http://www.pesapuu.fi/evaskori/toiminnalliset-valineet/)

Ruokonen, I. (2009). *Musiikillista oppimisympäristöä luomaan*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Ruokonen, I. & Rusanen, S. (2009). *Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Rusanen, S. (2009). *Lapsen kuvista kulttuurin kuviin*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Stakes. (2005). *Grunderna för planen för småbarnsfostran*. Stakes handböcker 61.

Sträng, M H & Persson, S. (2003) *Små barns stigar i omvärlden*. Lund: Studentlitteratur.

Suojala, M. (2009). *Lasten kirjallisuus kielen kuvittelukyvyyn laajentajana*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Toivanen, T. (2009). *Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa*. i Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A-L. (red.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa*. Helsingfors: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Arbeten inom projektet

Bilaga 1

Examensarbeten inom projektet Det resilienta barnet 2008-2011

2008:

Bruun Ida-Maria	Samvaro genom rörelse : ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens
Koskinen Anna	Musik som ett självkänslö-stödande redskap : ett handlingsförslag för småbarnsfostran

2009:

Degerholm Linda	Leken ur ett resiliens- och självkänslöstödande perspektiv – En råkopia för en lekbok
Karrento Eva	Djur som resiliensstärkande faktor för barn: hur barns självkänsla och resiliens kan byggas upp med hjälp av djur
Männikkö Kati	Tillsammans : samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn
Sundberg Henna	Jee-påse med massagekort-stöd för social kompetens och resiliens
Särs Linda	Samtalsbilder – ett arbetsmaterial för att stöda resiliensutvecklingen hos barn
Wikman Sofia	Sagotering som resiliensförstärkande metod

2010:

Bäckman Mikaela	Hur vi på daghem kan skapa en trygg miljö för barnet: diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö
Elenius Tove	Känslkort för att främja barnets empatiförmåga : stöd för social kompetens och resiliens
Gustafsson Sabina	Samtalsbild som resiliensstärkande metod
Gällros Amelia, Karlsson Maria, Nordström Jessica & Otakari Alexandra	Det resilienta barnet Teorier, metoder och ett genusperspektiv
Hillner Monica	Boksamtal och sagotering : metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem
Järnström Ida	Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning
Kuhlman- Johansson Rosita	De borde omhändertagit mig första gången: Kvalitativa intervjuer med barn som placerats utom hemmet
Lundberg Maria	Djurlåda med rollkort – Rollbyte som resiliensstärkande metod bland barn
Malmström Ida	Avslappning på daghem: ”Lugna Lådan” – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem

Mikander Maj	Fostran till internationalism: som en del av vardagsverksamheten på daghem
Sten Sofie Sonntag Klara	Pratbubblan – Ett spel för att stöda den kommunikativa kompetensen hos barn Forumspel som empatiutvecklande arbetssätt : tillämpa forumspel i daghem - en arbetsmanual för daghemspersonalen
Westerholm Eva Åberg Jessica	Djungelresan – ett lekförslag för att främja barns kamratrelationer Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter: "Det var en gång ..." - ett stödmaterial för dramalek

2011:

Ehrnström Emma & Lindberg Kaisa	”Gå ut i naturen och fotografera” En metod för barnen att utnyttja naturens återhämtande effekter under vistelsen i naturen samt genom det egna fotografiet
Friman Hanna & Uggeldahl Elin	Restorativa rummet – en metod för att stöda resursförstärkande arbete och ta naturen in på daghem
Helander Leona	Kränker vuxna?: En modell för mobbningsförebyggande arbete med daghemspersonal
Holmgren Anna & Kemppainen Leila	Personlighet, temperament och resiliens – ett resursförstärkande perspektiv
Mörk Jennie	I rörelse med KOPESO: Ett arbetsmaterial som stöd för barns kroppsuppfattning och resiliens
Reinikainen Hanna	”Citron Sur + banan gul = kul!” Portfolioarbete som en resursförstärkande metod för att utvidga barnets frukt- och grönsaksrelaterade erfarenheter
Sundberg Charlotta	Hälsovårdarens mångprofessionella arbete kring kost för det 5-åriga barnet. Kostportfolio som arbetsmetod vid handledning av sunda levnadsvanor.

Materialet för dataanalysen

Bilaga 2

2008:

Bruun Ida-Maria	Samvaro genom rörelse : ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens
Koskinen Anna	Musik som ett självkänslö-stödande redskap : ett handlingsförslag för småbarnsfostran

2009:

Degerholm Linda	Leken ur ett resiliens- och självkänslöstödande perspektiv – En råkopia för en lekbok
Männikkö Kati	Tillsammans: samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn
Sundberg Henna	Jee-påse med massagekort-stöd för social kompetens och resiliens
Särs Linda	Samtalsbilder – ett arbetsmaterial för att stöda resiliensutvecklingen hos barn
Wikman Sofia	Sagotering som resiliensförstärkande metod

2010:

Bäckman Mikaela	Hur vi på daghem kan skapa en trygg miljö för barnet: diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö
Elenius Tove	Känslkort för att främja barnets empatiförmåga : stöd för social kompetens och resiliens
Gustafsson Sabina	Samtalsbild som resiliensstärkande metod
Hillner Monica	Boksamtal och sagotering : metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem
Järnström Ida	Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning
Lundberg Maria	Djurlåda med rollkort – Rollbyte som resiliensstärkande metod bland barn
Malmström Ida	Avslappning på daghem: ”Lugna Lådan” – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem
Sten Sofie	Pratbubblan – Ett spel för att stöda den kommunikativa kompetensen hos barn
Sonntag Klara	Forumspel som empatiutvecklande arbetsätt: tillämpa forumspel i daghem - en arbetsmanual för daghemspersonalen
Westerholm Eva	Djungelresan – ett lekförslag för att främja barns kamratrelationer
Åberg Jessica	Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter: "Det var en gång ..." - ett stödmaterial för dramalek

2011:

Ehrnström Emma &
Lindberg Kaisa

”Gå ut i naturen och fotografera” En metod för barnen att utnyttja naturens återhämtande effekter under vistelsen i naturen samt genom det egna fotografiet

Friman Hanna &
Uggeldahl Elin

Restorativa rummet – en metod för att stöda resursförstärkande arbete och ta naturen in på daghem

Mörk Jennie

I rörelse med KOPESO: Ett arbetsmaterial som stöd för barns kroppsuppfattning och resiliens

Reinikainen Hanna

”Citron Sur + banan gul = kul!”
Portfolioarbete som en resursförstärkande metod för att utvidga barnets frukt- och grönsaksrelaterade erfarenheter

Kodning av arbeten

Bilaga 3

M 1	Ehrnström Emma & Lindberg Kaisa	”Gå ut i naturen och fotografera” En metod för barnen att utnyttja naturens återhämtande effekter under vistelsen i naturen samt genom det egna fotografiet
M 2	Reinikainen Hanna	”Citron Sur + banan gul = kul!” Portfolioarbete som en resursförstärkande metod för att utvidga barnets frukt- och grönsaksrelaterade erfarenheter
M 3	Friman Hanna & Uggeldahl Elin	Restorativa rummet – en metod för att stöda resursförstärkande arbete och ta naturen in på daghem
M 4	Sonntag Klara	Forumspel som empatiutvecklande arbetssätt: tillämpa forumspel i daghem – en arbetsmanual för daghemspersonalen
M 5	Mörk Jennie	I rörelse med KOPESO: Ett arbetsmaterial som stöd för barns kroppsuppfattning och resiliens
M 6	Malmström Ida	Avslappning på daghem: ”Lugna Lådan” – att arbeta med avslappning i resursförstärkande syfte på daghem
M 7	Westerholm Eva	Djungelresan – ett lekförslag för att främja barns kamratrelationer
M 8	Lundberg Maria	Djurlåda med rollkort – Rollbyte som resiliensstärkande metod bland barn
M 9	Järnström Ida	Att stöda barns vänskapsrelationer med hjälp av social och emotionell träning
M 10	Åberg Jessica	Dramalek för att utveckla barns interaktions- och samarbetsfärdigheter: "Det var en gång..." - ett stödmaterial för dramalek
M 11	Hillner Monica	Boksamtal och sagotering : metoder som stöder den kommunikativa kompetensen hos barn på daghem
M 12	Bäckman Mikaela	Hur vi på daghem kan skapa en trygg miljö för barnet: diskussionsunderlag för samtal med barn kring daghemmets miljö
M 13	Koskinen Anna	Musik som ett självkänslö-stödande redskap: ett handlingsförslag för småbarnsfostran
M 14	Wikman Sofia	Sagotering som resiliensförstärkande metod
M 15	Bruun Ida-Maria	Samvaro genom rörelse: ett sätt att stärka barns sociala kompetens och resiliens
M 16	Männikkö Kati	Tillsammans: samlingsförslag för att stöda vänskapsrelationer hos barn
M 17	Degerholm Linda	Leken ur ett resiliens- och självkänslöstödande perspektiv – En råkopia för en lekbok
M 18	Sundberg Henna	Jee-påse med massagekort-stöd för social kompetens och resiliens
M 19	Elenius Tove	Känslökort för att främja barnets empatiförmåga: stöd för social kompetens och resiliens
M 20	Gustafsson Sabina	Samtalsbild som resiliensstärkande metod
M 21	Särs Linda	Samtalsbilder – ett arbetsmaterial för att stöda resiliensutvecklingen hos barn
M 22	Sten Sofie	Pratbubblan – Ett spel för att stöda den kommunikativa kompetensen hos barn

Kategori 1: Förmåga till självutveckling

Självkänsla M2, M13, M14, M17

Självuppfattning M2,

Självförtroende M10,

Självbild M6

Självhävdelse M9, M15, M16, M20

Självkontroll M9, M15, M16

Självkänedom M6

Identitet M11

Kroppsuppfattning M5

Kategori 2: Förmåga att fungera i grupp

Trygghet M6, M12

Trygghet i grupp M4, M6,

Samhörighet M7

Vänskap M7, M9, M16, M18

Samvaro kompetens M7

Samarbete M4, M10, M15, M18

Ta hänsyn M7, M15, M16

Ansvarstagande M15

Delaktighet M1, M2, M12, M10

Kategori 3: Förmåga till avslappning och återhämtning

Beröring M6, M18

Massage M6, M18

Återhämtning M1, M3

Lugna sig M1, M3, M12, M18

Kategori 4: Kommunikativ förmåga

Berätta M11, M14, M20

Lyssna M11, M13, M14

Kommunikation M7, M11, M14, M19,

M21, M22

Språk M10, M11

Uttrycka M13, M22

Kategori 5: Empatisk förmåga

Fantasi M6, M10

Spontanitet M10

Ta roller M8

Förståelse för andra M8

Empati M4, M8, M9, M15, M16, M19

Känslor M16, M19, M21

Kategorisering som Excel tabell

Bilaga 5

	Åtehämtning	Lugna sig	Delaktighet	Självkänsla	Självuppfattning	Samarbete
Metod 1	x (vistas i naturen, se på foton)	x (m.h.a. foton)	x (fotar själva)			
Metod 2			x (berättar m.h.a. prtfolio)	x (känner sig delaktig)	x (delaktighet)	
Metod 3	x (fångar intr. Som inte kräver koncetration)	x (rummt ger möjlighet till lugn)				
Metod 4						x (kamratskap)
Metod 5						
Metod 6						
Metod 7						
Metod 8						
Metod 9						
Metod 10			x			x
Metod 11						
Metod 12		x (plats att lugna sig)	x (stärks i gruppen)			
Metod 13				x (m.h.a. musik)		
Metod 14				x (stöder)		
Metod 15						x (stärker)
Metod 16						
Metod 17				x (stärks m.h.a. lekar)		
Metod 18		x (lugnande effekt)				x (stärker)
Metod 19						
Metod 20						
Metod 21						
Metod 22						

	Trygghet i grupp	Kroppsuppfattning	Självbild	Självkänedom	Trygghet
Metod 1					
Metod 2					
Metod 3					
Metod 4	x (tillit)				
Metod 5		x (stärka kognitivt perceptionellt & socialt)			
Metod 6	X (genom avsl. Aktiviteter)		x (avslapp. Stärker)	x (genom avslap. Aktiviterer)	x (avslappning skapar trygghet)
Metod 7					
Metod 8					
Metod 9					
Metod 10					
Metod 11					
Metod 12					x (trygg miljö)
Metod 13					
Metod 14					
Metod 15					
Metod 16					
Metod 17					
Metod 18					
Metod 19					
Metod 20					
Metod 21					
Metod 22					

	Beröring	Massage	Fantasi	Sammvaro kompetens	Kommunikation	Ta hänsyn
Metod 1						
Metod 2						
Metod 3						
Metod 4						
Metod 5						
Metod 6	x (avslappning)	x (avslappning)	x (avslappning)			
Metod 7				x (leken stärker)	x (lär sig enom lek)	x (lär sig genom lek)
Metod 8						
Metod 9						
Metod 10			x (behövs i dramalek)			
Metod 11					x (stöder)	
Metod 12						
Metod 13						
Metod 14					x (stärks mha. Bilder)	
Metod 15						x (beakta andra)
Metod 16						x (beakta andra)
Metod 17						
Metod 18	x	X (massage kort)				
Metod 19					x (mha. Kort (stöd))	
Metod 20					x (mha. Kort (stöd))	
Metod 21					x (mha. Kort (stöd))	
Metod 22					x	

	Samhörighet	Vänskap	Ta roller	Förståelse för andra	Empati	Spontanitet
Metod 1						
Metod 2						
Metod 3						
Metod 4					x	
Metod 5						
Metod 6						
Metod 7	x (tillhöra en grupp)	x (gemenskap i leken)				
Metod 8			x	x	x (utveckla)	
Metod 9		x			x (bättre förmåga)	
Metod 10						x
Metod 11						
Metod 12						
Metod 13						
Metod 14						
Metod 15					x (stärker genom rörelse)	
Metod 16		x (relationerna stärks)			x (stärker förmåga)	
Metod 17		x (relationerna stärks)				
Metod 18						
Metod 19					x (stärks)	
Metod 20						
Metod 21						
Metod 22						

	Språk	Självförtroende	Identitet	Berätta	Lyssna	Känslor	Uttrycka
Metod 1							
Metod 2							
Metod 3							
Metod 4							
Metod 5							
Metod 6							
Metod 7							
Metod 8							
Metod 9							
Metod 10	x (bemästra)	x (stärks)					
Metod 11	x (utvecklas)		x (utvecklas)	x	x (barnet blir hört)		
Metod 12							
Metod 13					x (till musik)		x (genom musik)
Metod 14				x	x (bli hört)		
Metod 15							
Metod 16						x	
Metod 17							
Metod 18							
Metod 19						x (visa mha. Kort)	
Metod 20				x		x (visa mha. Kort)	
Metod 21							
Metod 22							x

	Självhävdelse	Självkontroll	Ansvarstagande
Metod 1			
Metod 2			
Metod 3			
Metod 4			
Metod 5			
Metod 6			
Metod 7			
Metod 8			
Metod 9	x	x	
Metod 10			
Metod 11			
Metod 12			
Metod 13			
Metod 14			
Metod 15	x	x	x
Metod 16	x	x	
Metod 17			
Metod 18			
Metod 19			
Metod 20	x		
Metod 21			
Metod 22			